

MU AZZEZ İLMIYE ÇIG

Sümer ve Türkler

Muazzez İlmiye Çığ

Muazzez İlmiye Çığ, (d. 20 Haziran 1914, Bursa), Türk sümerolog.

Biyografi

Ailesi köken olarak Kırım'lı göçmenlerden olup babası Kırım'dan Merzifon'a, annesi ise Kırım'dan Bursa'ya göçmüştür. Ailesi İzmir'de yaşamaktayken, 15 Mayıs 1919 tarihinde meydana gelen İzmir'in Yunan Ordusu tarafından işgali ardından daha güvenli bir yer olan Çorum'a yerleşti[1].

Eğitim ve kariyer

İlkokula Çorum'da başladı. Daha sonra ailece Bursa'ya taşındılar. Bursa'da özel bir okul olan "Bizim Mektep"te Fransızca ve keman dersleri aldı. 1926'da sınavla Bursa Kız Muallim Mektebi'ne (Bursa Kız Öğretmen Okulu) girdi. 1931 yılında mezun oldu ve babasının da öğretmenlik yapmakta olduğu Eskişehir'e tayin oldu. Eskişehir'de öğretmenlik mesleğini dört buçuk yıl yaptı.

15 Şubat 1936 tarihinde Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Hititoloji bölümüne kaydoldu. Nazi Partisinin idarisindeki Almanya'dan Atatürk Türkiye'sine iltica etmiş olan ve Ankara Üniversitesi'nde dersler veren Prof. Dr. Hans Gustav Guterbock'dan Hitit Dili ve Kültürü derslerini, Prof. Dr. Benno Landsberger'den Sümer ve Akad Dilleri ve Mezopotamya Kültürü derslerini aldı. 1940 yılında Ankara Üniversitesi'nden mezun olduktan sonra İstanbul Eski Şark Eserleri Müzesi Çiviyazılı Belgeler Arşivine uzman olarak atandı. Aynı yıl Kemal Çığ ile evlenmişti. Müzede çalıştığı 31 yıl boyunca meslektaşları Hatice Kızılay ve Dr. F.R. Kraus ile birlikte müzenin deposunda bulunan Sümer, Akad ve Hitit dillerinde yazılmış onbinlerce tableti temizleyip, sınıflandırıp numaralandırdı, 74bin tableten oluşan çivi yazılı belgeler arşivini oluşturdu, üç bin tabletin kopyasını yapıp katalog halinde yayımladı, dünya bilim insanlarına eşsiz bir kaynak hazırladı.

1957'de Münih'teki Oryantalistler Kongresi'ne katıldı. 1960'da Heidelberg Üniversitesi'nde altı aylık bir çalışma yaptı. 1965'de Roma'da sergilenen Hitit sergisini bu şehirden alarak Londra'ya götürdü. 1972'de emekliye ayrıldı.

Emeklilikten sonra bir süre yurtdışında yaşayan Muazzez İlmiye Çığ, 1988'de Philadelphia'daki Asuroloji kongresine katıldı. Prof. Kramer'in History Begins at Sumer adlı kitabını Türkçeye çevirdi ve kitap 1990'da "Tarih Sümerle Başlar" adıyla Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlandı. Kitabın çok ilgi görmesi üzerine 1993'te çocuklara yönelik Zaman Tüneliyle Sümerlere Yolculuk kitabını yazdı; ilerlemiş yaşına rağmen ardı ardına eser vermeyi sürdürerek Sümer ve Hitit kültürlerini tanıtan 13 kitap yazdı.

2000 yılında İstanbul Üniversitesi kendisine "Fahri Doktor" unvanı verdi. 2005 yılında Osmaniye'nin Çardakköyü'ndeki Anadolu Kültür Araştırmaları Derneği tarafından "Özgür İnsan Ödülü" ile ödüllendirildi.

Ödüller

* Türkiye'de, canlı tarih olarak anılan 1914 doğumlu, Sümerolog Muazzez İlmiye Çığ'a, Adana Tepebağ Rotary Kulübü Meslek Hizmet Ödülü verdi.

* İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi teklifi uyarınca üniversite senatosu tarafından 4 Mayıs 2000 tarihinde Fahri Doktora unvanı verildi.

Dava

Sümerlerde Mabet Fahişeliği ve Vatandaşlık Tepkilerim isimli kitaplarında kadınlarda başörtüsünün köklerinin Akadlara dayandığını yazmıştı. Bu kitapları 2007 yılında kamuoyunda yankı uyandırdı. 2007 yılında, "Vatandaşlık Tepkilerim" adlı kitabında, "halkı kin ve düşmanlığa tahrik etmek" suçuyla yargılandı ve ilk celsede beraat etti[2] Muazzez İlmiye Çığ'ın Vatandaşlık tepkilerim isimli kitabı, Galatarasaray Rotary Kulübü tarafından İngilizceye çevrilerek Avrupa ve Amerika'daki üniversite kütüphanelerine dağıtılmıştır.

Muazzez İlmiye Çığ, davet edildiği konferans ve organizasyonlarında Sümer tarihi ve toplum sorunları hakkında konuşmalar yapmaktadır.

Kitapları

* "Kur'an İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni", 1995, Kaynak Yayınları

- * "Sümerli Ludingirra - "Zaman Tüneliyle Yolculuk", 1996, Kaynak Yayınları
- * "İbrahim Peygamber - Sümer Yazılarına ve Arkeolojik Buluntulara Göre", 1997, Kaynak Yayınları
- * "İnanna'nın Aşkı - Sümer'de İnanç ve Kutsal Evlenme", 1998, Kaynak Yayınları
- * "Zaman Tüneliyle Sümer'e Yolculuk", 1998, Kaynak Yayınları (Genişletilmiş ikinci basım; ilk basım 1993, Kültür Bakanlığı Yayınları)
- * "Hititler ve Hattuşa - İştâr'ın Kaleminden", 2000, Kaynak Yayınları
- * "Gilgameş - Tarihte İlk Kral Kahraman", 2000, Kaynak Yayınları
- * "Ortadoğu Uygarlık Mirası", 2002, Kaynak Yayınları
- * "Ortadoğu Uygarlık Mirası 2", 2003, Kaynak Yayınları
- * "Sümer Hayvan Masalları", 2003, Kaynak Yayınları
- * "Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği", 2004, Kaynak Yayınları
- * "Vatandaşlık Tepkilerim", 2004, Kaynak Yayınları
- * "Atatürk Düşünüyor", 2005, Kaynak Yayınları
- * "Bereket Kültü ve Mabet Fahişeliği", 2005, Kaynak Yayınları
- * "Çivi Çiviye Söker - Muazzez İlmiye Çığ Kitabı", Serhat Öztürk, 2002, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları
- * "Sümerlilerde Tufan - Tufan'da Türkler", 2008, "Kaynak Yayınları"

Kaynakça

1. Hürriyet Daily News, Muazzez Çığ stands among the world's best Sumerologists(İngilizce)
2. NTV MSNBC haberi

MUAZZEZ İİMİYE ÇİĞ MAKALE VE BELGELERİ

Yunan Değil, Sümer

Röportaj: Alper Gölbaş, [Berkay Dinçer](#)

ÇAPA-MALA: Sümerolojinin insanlık açısından önemi nedir?

ÇİĞ: Yakın zamana kadar, ki hala devam ediyor bu, “bütün kültürün başlangıcı Yunanlar’a aittir” deniyordu. Çünkü Yunan metinleri tercüme edildi. 16. yüzyıldan itibaren her şey Yunan’da deniyordu. Ama bugün görüyoruz ki Sümer dili çözümlenip ortaya çıkınca Yunan da kabul etti bunu. Bütün bilgilerin başının Sümerler’den kaynaklandığı anlaşıldı. Bu bakımdan çok önemli. Yani Yunan değil, ondan çok daha eski, 3000 yıldaha eski bir kültürün varlığı ispatlandı.

ÇAPA-MALA: Türkiye’de ve dünyada sümeroloji araştırmaları ne durumda?

ÇİĞ: Dünyada o kadar fazla bir araştırma yok. En çok Japonya’da araştırma var. Çok sümerolog yetiştirdiler. Yine de yeterince değil diye kabul ediyorum. Para meselesi her yerde; kapitalist ülkelerde de, buralarda da çok sorun yaratıyor. Para getiren bir saha değil çünkü. Onun için diyorum ki, sümerologlar zengin ve meraklı çocuklardan seçilmeli, yüksek puan konmalı Hititoloji ve Sümeroloji bölümlerine. Oraya gelenler hakikaten bu bilime hevesli olsun ve bunlar ziyan olup gitmesinler.

ÇAPA-MALA: Zenginlik şart mı?

ÇİĞ: Zengin olması şu bakımdan önemli, parasal sıkıntınızın olmaması lazım. Sümeroloji’den mezun olunca öğrenci ya müzeye gidiyor, ya üniversitede

kalıyor. Gerek üniversitenin, gereksi müzenin parası çok az. Şimdi müzede 160 milyon lira para alıyorlar. Bugün hizmetçi bile 160 milyona çalışmıyor. Bu çocuk ne yapsın? Haklı olarak başka işlerde çalışmaya başlıyor.

ÇAPA-MALA: Bugün ülkemizde ve dünyada sümeroloji çalışmaları ne şartlarda yapılıyor?

ÇİĞ: Müzede çalışılıyor. İstanbul'da Fatma Yıldız var; Fatma hanım sümeroloji üzerine çalışıyor. Gelen yabancılarla bir gelenek kurduk. Onların birçok şeyinden istifade ediyoruz; kitaplarının yararlanıyoruz. Yapılan çalışmalarda memleketimizde bir şeyler yapıldığı ortaya çıkıyordu. Güzel çalışmalar yapıyorlar. Başka bir yerde iyi bir çalışma yok. Ankara'da DTCF'de bazı çalışmalar var ancak yeterli değil. Bizim zamanımızda sümeroloji yaygın değildi. Hocamız daha ziyade asurologdu; Asur ve Akkad üzerine çalışıyordu. Biz de o zamanlar fazla sümeroloji okumadık. Bu yüzden Ankara'da çok zayıf Sümeroloji. Oradakiler daha ziyade Akkadça üzerine çalışıyorlar. Buradaki çalışmalarımıza bir Alman'la, Kramer'le başladık. Sümer edebi metinleri üzerine çalıştık; Sümer edebiyatı üzerine çalışmalarımız yoğunlaştı.

Fakülteye girdiğimiz zaman dil bilmezdik. Hocalarımız hep Alman'dı, iki sene içinde Almanca öğrendiler. Bizim hergün muntazam Almanca derslerimiz vardı. Daha sonra da İngilizce öğrendik.

ÇAPA-MALA: Sümerolojinin Türkiye'deki gelişimi nasıl oldu?

ÇİĞ: Biz sümeroloji, hititoloji nedir bilmezdik. Şimdi herkesin kafasında, hiç olmazsa bizim yaptığımız çalışmalarla ilgili bilgi var. Maalesef Ankara'daki arkadaşlarımız bu şekilde çalışmadılar. Bilimin halka inmesi için halka dönük yazılar yazmak lazım. Ben bunu düşünerek yazılarımı yazdım.

ÇAPA-MALA: Sizin kitaplarınızdan birinde bugünkü dinlerin kökenlerinin de Sümerler'de olduğunu öğrendik.

ÇİĞ: İnsanlar çözemedikleri olayların insanüstü güçler tarafından yapıldığını düşünmüşler ve tanrıyı yaratmışlar. Sümerler'de her şeyin bir tanrısı var. Kendi inançlarına ait şiirler yazmışlar, birçok kaideler koymuşlar; kurban kesmek, dua etmek, tanrıları memnun etmek, tanrıları şarkılarla türkülerle memnun edip "aman fırtına getirmesin, deprem yamasın" diye dua etmek... Tanrıların evleri olması lazım, onlar için mabetler yapmışlar. Ondandır da bunlar kilise ve camilere dönüşmüş. Camilere "allahın evi" demişler, bugün hala aynı şey devam ediyor. Niçin kurban kesiyorlar tanrıya? Tanrının kurbanı neden ihtiyacı var?

Tanrının neden duaya ihtiyacı var? Kurban kesmek, usülü bile Sümer'den gelmiş. Dünyanın, evrenin yaratılışı hikayesi aynen onlarda da var. İnsanın yaratılışı çamurdan deniyor Kur'an'da; tufan hikayesi; bunlar Sümer'de de var. Eyüp hikayesi var: Allaha bağlı olan insana birden bire felaket geliyor ama bu felaketi yine duayla geçiştiriyor. Tanrı onu kabul ediyor. Tevrat'ta da aynı hikaye var, Sümer'de de... Aynı motifler var.

Sümerler her şeyi yazıya dökmüşler, onların yazılarını onlardan sonra gelenler kabul etmişler. Kabul ettikleri gibi onların kültürlerini de almışlar; şiirlerini, şarkılarını adetlerini... onların edebiyat ve yazılı belgeleri olduğu için kültürleri daha sonra da devam ediyor. Yazılı belgeleri olmasaydı bilemezdik. Sümerler bulunmadan önce, bunlara Yunanlar dendi. En eski yazılı kaynak olarak Tevrat biliniyordu. Birçok millet yazıya icat etmiş ama Sümerler kadar geliştirmemiş hiçbiri. Kendilerinden sonra gelen Akkadlar'ın dilleri tamamen aynı. Onları yazmak kolay da değil. Kültür olgusu da çok önemli. Matematiği çok iyi biliyorlardı. Takvim yapmışlar, hem aya, hem güneşe göre takvimi uydurmuşlar. Burçların isimleri hala devam ediyor.

ÇAPA-MALA: Sümerolojiye nasıl başladınız?

ÇİĞ: İlkokulu bitirdim. Son sınıfımı Bursa'da özel bir okulda okudum. Babam öğretmendi. Çıktıktan sonra sınavla öğretmen okuluna girdim. Beş sene okudum. Öğretmen olarak Eskişehir'e atandım. Arkadaşım Hatice Kızılay da aynıyda. DTCF'ye girdim. Bir kereliğine almayı kabul ettiler. Çünkü biz meslek okulunda okuduğumuz için bizi oraya almıyorlardı. Biraz geç kalmışız. "Yeni bir hocası geldi, Hititoloji'ye gelin" dediler, arkasından Sümeroloji... Arkadaşla çıktık odadan. "Bu ne?" dedik. Sümerolojiden haberimiz yoktu o zamana kadar. Adı Asuroloji'ydi. İlk çözümler Asur diliyle başlamış. Bilimin adı Asuroloji, sonradan Sümerce eklendi. Atatürk Sümerler'i okumuş. Atatürk'ün okuduğu bir kitabı buldum. Fransızca yazıyor: "Sümerler Türk diline yakın, Asya'dan gelmiş olabilirler". Yanına da eski harflerle "çok mühim" diye yazmış Atatürk. Atatürk'ün Sümerler'e son derece önem verdiği anlaşılıyor. Demiş ki, "bırakın şu Asurları!" Asurlar Arap cinsinden ya... "Bu Sümeroloji olacak" demiş. Öylece Sümeroloji oluyor. Fakat biz sümerolojiden çok Akkadça okuduk. Bizden sonraki arkadaşlar da sümerolojiye önem vermediler, Akkadça'ya daha fazla önem verdiler. O bakımdan sümeroloji fazla gelişmedi. Ama Akkadça hakkında da fazla bir bilgi yok. Onların bu konuda halka dönük bir yapıtları olmadı.

Sümer tarihin başlangıcı olması bakımından çok önemli. Sizlere söyleyeceğim, bilimle beraber ülkemize de sahip çıkın, demokrasinin ne olduğunu öğrenin. Demokrasi çok zor; demokrasi halkın idareye göz kulak olması demektir.

Tepkinizi gösterin. Gruplaşmak en güzel. Ama tepkileriniz Atatürk doğrultusunda olsun.

Sizlere son sözüm; araştırın, bol bol kitap okuyun, arkadaşlarınızla birlikte çalışın, grup çalışmaları yapın.

ÇAPA-MALA: Teşekkür ederiz.

Çığ, M. İ.,
2001, "Yunan Değil, Sümer", A. Gölbaş, B. Dinçer (Röportaj), *Çapa-Mala* 4: 18-19.

Çığ, M. İ.,
2001, "Yunan Değil, Sümer", A. Gölbaş, B. Dinçer (Röportaj),
PALEOBERKAY.CJB.NET, Nisan 2001.

Sümer Dili ile Türk Dili karşılaştırmaları.

27.05.2007

Sümerliler Bundan 6000 yıl önce Dicle ve Fırat nehirleri arası olan Mezopotamya'nın güneyine gelip yerleşmiş, orada büyük bir uygarlık kurarak en az 2000 yıl varlıklarını korumuşlardır. Onların uygarlıklarının en önemli olayı dillerine göre bir yazı icat etmeleri, okullar kurarak, kil üzerine yazarak o yazıyı geliştirip her istediklerini yazabilmeleridir. Çiviyazısı adı verilen bu yazıyı ile gerek Sümerliler zamanında var olan, gerek daha sonra tarih sahnesine çıkan Orta Doğu milletleri de kendi dilleri için kullanmışlardır. 1800 yıllarının başlarından itibaren bu yazının ve dilinin çözülmesi çalışmaları başlamış, Nineve'de Asurbanipal kitaplığının bulunması ile yazının ve Asur dilinin 1855 yılında çözümü başarılmıştı. Okunan bazı Asurca metinlerin satır aralarında başka dilde yazılmış satırlar vardı. İlk olarak bu satırların İskit veya Turan dilinde yazılmış olacağını ve yazının onlar tarafından icat edildiğini, Çiviyazılarını çözmeyi başaran Rowlinson ileriye sürmüştü. 1869 da Jule Oppert bu dile Sümerce adını verdi ve bu dilin Türk, Fin ve Macar dillerine akraba

olduğunu söyledi. 1874'de Francois Leonorment da dili Ural Altay dil grubuna koyuyor. Joseph Halévy ise bunlara tamamıyla karşı çıkarak bunun Sami Akadların özel bir amaçla uydurdıkları dil, diye tutturuyor. Onun bu direnişine başkaları da katılıyor ve 50 yıl kadar bu sav sürüyor. Daha sonra güney Mezopotamya'da yapılan kazılarda çıkan bol miktardaki Sümer belgeleri üzerinde büyük bir gayretle çalışıldı sözlükleri, gramerleri yapılmaya başlandı. Bunlar üzerinde çalışanların hepsi batılı bilginlerdi. Onlar Türkçe bilmiyorlardı. Türkçe'nin etimolojik bir sözlüğü de yoktu. Yine de Fritz Hommel,[1] Diyakonov, İzakar Andereyas[2], İrene İskenderi[3] gibi bilim insanları Sümer dilini Fin, Kafkas, Uygur dillerine benzeterek bir hayli eş anlamlı Türk ve Sümer kelimelerini karşılaştırmışlardır.

Herhangi geniş bir çalışma yapmadan Sümer dilini Türk diline benzetenler A.Falkenstein[4], Hartmut Schmökel, ve S.N. Kramer[5] dir. Kramer hemen ekseri yazısında yeri geldikçe bunu tekrarlamıştır. Ölümünden iki ay önce çevirisini yaptığım ve Türk Tarih Kurumu tarafından yayımlanan "Tarih Sümer'de Başlar" kitabını eline aldığı 28 Eylül 1990'da bana şöyle yazmıştı:

"Ne de olsa bu kitap büyük bir olasılıkla Türkçe gibi bitişken bir dil konuşan ve Güney Mezopotamya'ya 6-7 bin yıl önce Orta Asya'nın herhangi bir yerinden göçmüş olan Sümer halkı hakkında. Sümerlilerin Türklerle ilgili bir halk olduğu fikri Atatürk zamanında geçerli idi. Böyle olabileceği hakikatten hiç de uzak değildir".

Sümeroloji Hocam Benno Landsberger de : "Sümer dili, hem dil bakımından, hem de, bütün Asya boyunca dağlık bölgelerde konuşulan dil olması bakımından önemlidir. Bu türden olup bugün hala yaşayan dil Türk dilidir" diyor. Türkmen yazarları da Sümercenin daha çok Türkmen Türkçesine benzediğini ileri sürüyorlar[6].

Sümer dili ile Türk dilini karşılaştırmak o kadar kolay bir iş değil. Önce yazılı kaynak olarak bu gün için elimizde Orhun kitabeleri var. Arada 4000 yıla yakın bir zaman dilimi bulunuyor. Bu süre içinde Türkçe kuşkusuz bir çok değişikliklere uğradı. Diğer taraftan Sümerce kendisinden çok ayrı bir gruba ait olan Akad dili yoluyla çözüldü. Akadca da ı,o,ö,ü gibi sesli harfler ç, f, ğ, g gibi sessiz harfler yok. Sümerce işaretlerin birkaç tür

okunuşu var. Şöyle ki, somut bir kelimeyi anlatan resim yazısından çevrilmiş bir işaret, o resim ile ilgili soyut anlamları da taşıyor. Örneğin : Göğü ifade eden bir işaret hem gök, hem de tanrı anlamına geliyor. Ayrıca aynı işaretin hece okunuşu da var. Bu bakımdan okunuşlarda yanlışlar olabilir. Diğer taraftan Türkçenin en eski kelimelerini çeşitli Türk dillerindeki okunuşlarını bildiren tam etimolojik sözlük yok. Aynı şekilde DÖ. 3000 – 1850 yılları arasında yazılmış olan Sümer dilinin de bir etimolojik sözlüğü yok. Kuşkusuz bu süre içinde Sümer dili de bir hayli değişmiş olabilir. Karşılaştırmalar hiç de kolay değil. Sümer dili Türk dilinde olduğu gibi kelimeler kök halinde, onlara ekler yapılarak yeni kelimeler oluşturuluyor. Sümer dilinde Türk dilinde olduğu gibi fiil bakımında çok zengin. Ses uyumu var. Erkek, dişi ayrımı yok. Türkçede olduğu gibi kısa anlatımla geniş anlam veriliyor.

Karşılaştırmalardaki bütün bu zorluklara rağmen son yıllarda Azerbaycan'dan Prof. Atakişi Celiloğlu Kasım, Sümer işaretlerine yeni okunuşlar da vererek çok eski Türk kelimeleriyle karşılaştırmalar yapmış ve onları "Sümerce kesin Türkçedir" adlı bir kitapta toplamıştır[7]. S.N.Kramer'de Sümercenin tam tercüme edilemediğini, ileride deşışebileceğini söylüyor.

Yüksek Mühendis Selahi Diker yaşamının kırk yılında bütün dillerle Türk dilini karşılaştırmış ve sonunda bütün dillerin kaynağının Türkçe olduğunu gösteren bir kitap yazmış[8]. İran'dan Roshan Kheyavi yazmaya başladığı bütün Ural-Altay dillerinin etimolojisini kapsayan sözlüğün ilk cildini yayımlamış. Bunda da başlangıç olmasına rağmen 101 kelime içinde 35 Sümer kelimesi Türkçe köküne bağlanıyor.[9]

Prof. Osman Nedim Tuna, 165 Sümer kelimesini, hem anlam hem de fonetik bakımından uyan Türkçe kelimelerle eşleştirmiş. O, bu tezini Amerika'da Türkolog ve Sümerologların olduğu kongrede sunmuş ve hemen hiç tartışma olmadan bu tez kabul edilmiş.[10] Ona

göre Sümerliler ile Türkler arasında tarihsel bir ilişki bulunmasını, Türklerin en az 3500-4000 yıl önce Anadolu'nun doğu bölgesinde yerleşmiş olmalarına bağlıyor. *Türk dili 5500 yıl önce bağımsız ve iki kollu bir dil olarak bulunuyordu. İlk ana Türkçe ise 10.000 yıl eskiye gidiyor,* diyor.

Türkmen olan Begmyrad Gerey, Sümer kültürünü arkeolojik buluntular, mimarlık, efsaneler, yer adları ve dil yoluyla Türkmen kültürü ile karşılaştırmış, anlam ve fonetik bakımından Türkçe - Sümerce 295 kelimeyi eşleştirmiştir. Böylece, 5000 yıllık Sümer ve Türkmen bağlarını bir kitap halinde göstermiştir.[\[11\]](#)

Bazı bilim insanları, iki dil arasındaki benzer kelimeler için her yerde insan zekasının aynı sözü bulabileceğini, bunların bir tesadüfe bağlı olduğunu söylemişlerdir. Buna karşın ünlü dilci M. Swadesha, bilgisayar kullanarak "Eğer iki ayrı dilde fonetik ve mana bakımından benzeyen kelimeler, 100'den fazla ise bunların bağımsız olarak icad edilmiş olma ihtimali birkaç milyonda birdir. Aynı şekilde çift kelimelerde 7'den fazla olursa, o iki dil arasında tarihi bir ilişki vardır." diyor.[\[12\]](#)

Osman Nedim Tuna da; "En ideal şartlarda Sümerce ve Türkçede hem fonetik hem de anlam bakımından benzer bir çift kelimenin bulunması 25 milyonda birdir." diyor. Buna göre; Sümerce ile fonetik ve anlamca benzer 10 kelimeyi bulmak İzmir'den Erzurum'a kadar olan mesafenin (1280 km) 1 mm.sinden daha azmış.[\[13\]](#)

Diğer taraftan bazı bilim insanları da kelimelerin gelişi güzel karşılaştırmalarını doğru bulmuyor, ancak aynı konulardaki kelimelerin uyması gerektiğini söylüyor. Bunu 1975 yılında ilk uygulayan Olcas Süleyman. O, insan, tanrı ve tabiat ile ilgili fonetik ve anlamda aynı olan 60 Türkçe ve Sümerce kelimeyi bulmuş ve Rusça bir kitapta yayınlamış. Kitap rejim değişinceye kadar yasak kalmış. Şimdi Türkçesi de var.[\[14\]](#)

Son yıllarda bu çalışmalara Yüksek Mühendis Ünal Mutlu katıldı. O bir kubbe tamirini yaparken kubbe yapmasını ilk kimler icat etti merakına düşmüş ve araştırmaları onu Sümerlilere götürmüştü. Sümerliler bütün kültürleri başlattığına göre bu kültürlerle ait kelimelerin de onlarda başlaması gerek düşüncesiyle Sümer diline ait sözlük arıyor. Ancak internette 2500 kelimeyi kapsayan Sümerce İngilizce bir sözlük buluyor. Aslında Sümer dilinin tam anlamıyla henüz sözlüğü yapılmadı. Philadelphia Üniversite Müzesinde başlanan sözlük 2019 yılında tamamlanacakmış. Fakat elde olan malzeme ile yapılan çalışmalar var. Ünal Mutlu bunlardan yararlanarak, Kültür ve Sanat, Bilim, Siyaset, Mühendislik, Ticaret gibi 20 konuya ait Sümerce kelimeleri buluyor. Bunların çeşitli Türk dillerindeki karşılıklarını arıyor. Hatta daha ileri giderek batı dilleriyle, Etrüskçe ile karşılaştırıyor ve inanılması güç sonuçlar çıkarıyor[\[15\]](#).

Bunlardan başka D.Ö 2400 yıllarında yazılı çiviyazılı belgelerde Türk adları bulundu. Bunlar o tarihlerde Mezopotamya'ya akın eden ve orada 125 yıl kadar krallık sürdüren Gut/Kut Krallarının adları idi. Bunları 1937 yılında D.T.C.Fakültesinde Sümeroloji hocam Prof.B. Landsberger bir Türkolog ile yaptığı çalışmasında saptadı. Kut'ların Mezopotamya da kaldığı 125 yıl boyunca 12 kralları oluyor. Bunlardan dördünün adı kendi zamanlarına yazılan belgelerde, diğerleri de daha sonra yazılan kral listesinde. Bunlardan Yarla, Yarlagan adı Orhon kitabelerinde, İnkişi adı da Enkiş olarak Dede Korkut'ta bulunuyor.

Konumuzu toparlayacak olursak: Sümer belgelerinin ilk okunuşundan itibaren Sümercenin Ural-Altay dillerine benzediği söylenmiş. Daha sonra aynı anlam ve fonetikte olan Sümerce ve Türkçe kelimeler karşılaştırılmış. Bu yeterli görülmeyle konulara göre karşılaştırma istenmiş. Son çalışmalarda bu da yapıldı ve Türk dili ile Sümerce arasında büyük bir yakınlık ortaya çıktı, hatta bazı kelimelerin zamanımıza kadar ulaştığı görüldü. Bilim insanları da Türk dilinin çok sağlam, kolay kaybolmayan bir dil olduğunu kabul ediyorlar. Bunlara göre Sümer dilinin Türk dili veya o dilin bir dalı olduğunu, Türk dilinin de, Prof. Osman Nedim

Tuna'nın öne sürdüğü gibi, on bin yıl önceye kadar gittiğini korkusuzca söyleyebiliriz. Bunlara ek olarak son yapılan arkeolojik buluntularda, yer adlarında, efsanelerde, destanlarda Orta Asya, özellikle Türkmenistan ile Sümerliler arasında pek çok benzerlikler, bağlantılar bulunmuştur. Sümerliler Mezopotamya'ya daha göç etmeden Türkmenistan'da tarım ve hayvancılığın başlamış olduğunu, Sümerlilerin en eski yazı işaretlerinden bazılarını içeren bir de yazı bulunduğunu öğreniyoruz[16]. Bunların hepsini toplayınca Sümerlilerin Orta Asya'dan göç eden Türklerin bir kolu olabileceği savı hiçte yabana atılamaz.

İlmiye

Muazzez
Çiğ

- [1] Fritz Hommel, Ethnologie and Geographie des alten Orients, 1925 München , S.16-22.
- [2] Zakar Andereyas, "Current Antropologie", World Journal of the Science of Man, 1971 p. 212
- [3] Irene Iskenderi, Der Tarikia Hazereha, S.215.
- [4] A.Falkenstein, W. Von Soden, Sumerische und Akkadisch Hymnen und Gebete, s.7
- [5] S.N.Kramer, Cradle of Civilization, P. 33
- [6] Ödek Odekop, Sumer Hakda Kelam Ağız, 1990 Yaşlılık Jurnalı, sayı 12 s. 30
Begmyrat Gerey, 5000 yıllık Sumer- Türkmen Bağları.
- [7] Atakişi Celiloğlu Kasım, "Sumerce" kesin olarak Türk dilidir. İstanbul, 2001
- [8] Selahi Diker, Anadolu'da on bin yıl, Türk dilinin beş bin yılı, Eski Kayıp Dillerin Çözümü, Töre Yayınları, 2000.
- [9] Roshan . Kheyavi, Historical – Comparative Dictionary of Ural – Altaic Languages, Vol:1, Iran.Karaj.
- [10] Osman Nedim Tuna, Sumer ve Türk Dillerinin Tarihi İlgisi İle Türk Dilinin Yaşı Meselesi, Ankara, 1990
- [11] Begmyrad Gerey, 5000 Yıllık Sumer – Türkmen Bağları, IQ Kültür Sanat yayınları, 2001,
- [12] Ord.Prof.Dr. Reha Oğuz Türkan, Kızılderililer ve Türkler, Bir Tarihin Bir Dramın Hikayesi, E yayınları, 1999, 2003, s.122-123
- [13] Osman nedim Tuna, a.g.y.,s.38
- [14] Olcas Süleyman, AZ İ YA , Rusca aslından çeviren Natic Seferoğlu, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı. İstanbul 1992.
- [15] M.Ünal Mutlu, Dünya Uygarlıklarında Türk Dili, yayınlanmak üzere.
- [16] Begmyrar Gerey, 5000 yıllık Sumer Türkmen bağları s.7, 41, 78...

SÜMER'DEN TEVRAT'A' TEVRAT'TAN KURAN'A SÖYLENCELERİN PEŞİNDE

"Kuran'ın, o günün yaşantısına göre yazılmış bir kitap olduğunu görüyoruz. Muhammed çok akıllı bir adam ve şair diyebiliriz onun için. Kişisel yaşantısıyla ilgili ya da toplumda yaşanan olaylarla ilgili sorunları şiirsel bir dille anlatıyor. Bu anlatılar da vahiy olarak kabul ediliyor. Ama gerçekte yaşanan olaylardır onlar. Ya da Sümer'den Tevrat'a geçen söylemlerdir, onlardan çıkarılan derslerdir..."

Muazzez İlmiye Çiğ ile söyleşi
Söyleşi: Ruken Kızıler

Sümerliler günümüzden hemen hemen 6 bin yıl önce Mezopotamya'ya yerleşmiş büyük bir uygarlık. Yazıyı ilk kez kullanan Sümerliler önceleri taşlar üzerine resim şeklinde yazmışlar, daha sonra Dicle ve Fırat Nehirleri'nin getirdiği kil üzerine yazılarını geçirmişler. Yumuşak kil üzerinde biçimi değişen Sümer yazısı, çizgileri çiviye andırdığı için çiviyazısı şeklinde anılmaya başlanmıştır. Çiviyazılı on binlerce tablet, Mezopotamya'da, Anadolu'da ve Suriye'de yapılan kazılarla ortaya çıkarılmış. Bu yazılar okunmuş, çözülmüş, yorumlanmış. Büyük bir sabır ve titizlikle bu tabletlerin peşine düşmüş değerli Sümerologlarımızdan Muazzez İlmiye Çığ, üç büyük dinin Sümer söylencelerindeki benzerliklerini ortaya çıkarmış. Bu çok önemli bulguları yıllardır her fırsatta yazan, anlatan yüzyılımızın Sümer Kraliçesi Muazzez İlmiye Çığ ile söyleştik. Muazzez Hanım, *Kuran*'ın önemli bilgi kaynaklarından biri olarak ortaya koyduğu Sümer söylencelerinden çarpıcı örnekleri paylaştı bizlerle. Sümerlerin kutsal kitaplardaki izlerini yeni kitap çalışmalarıyla sürmeye devam eden Muazzez İlmiye Çığ'a teşekkür ediyoruz.

- *Kuran*'ın bilgi kaynaklarını nelere dayandırıyorunuz?

- Ben *Kuran*'ın en önemli bilgi kaynağını *Tevrat* olarak görüyorum. Tabi *Kuran*'ın yazılışında siyasi ve sosyal bir amaç var bunu unutmamak gerek. *Tevrat*'taki birtakım olaylar, dönemin koşullarına uydurularak, bazen de hiç değiştirilmeden *Kuran*'a aktarılmış. *Tevrat*'ın yazılışında da öncelikle Sümerler'den yani Mezopotamya kültüründen etkiler görüyoruz. Çeşitli olayların yazılışından bu benzerlikleri yakalayabiliyoruz.

Örneğin kainatın yaratılışı Sümer'de, *Tevrat*'ta ve *Kuran*'da aşağı yukarı aynı. Evren büyük bir su ve içinden bir dağ çıkıyor ikiye ayrılıyor, yukarıda gökyüzü, aşağıda da yer oluyor.

İnsanın yaratılışı ise çamurdan. Bu *Tevrat*'ta da, Sümer'de de, *Kuran*'da da geçiyor. *Kuran*'a insanın yaratılışının öyküsü iki farklı şekilde alınmış; bir lütfedenin buyurması ile ve bir de çamurdan yaratılış şeklinde. Sümer'de insanın yaratılışı Tanrıların görüntüsünde olmuştur deniyor; aşağı yukarı *Tevrat*'ta da aynı şekilde geçiyor. *Kuran*'da bu yok. Ama yine de hadislere baktığımızda Tanrının bir insan şeklinde tasavvur edildiği görülüyor. Bir hadiste okuduğum kadarıyla, Tanrı sözde 6 günde dünyayı yaratmış, 7. gün yatmış arka üstü ve ayak ayak üstüne atmış, dinlenmiş. *Kuran*'da da benzer ibareler var; Allah'ın iki eli, gözü deniyor...

Allah'ın cinsiyeti erkek...

- *Peki sizce Kuran'daki Allah'ın cinsiyeti nedir?*

- Allah'ın cinsiyeti erkek. Bu ataerkillikten kaynaklanıyor. Örneğin Sümer'in ilk dönemlerinde anaerkillik vardı. İlk zamanlar Tanrıçalar çok fazlaydı. Sonra yavaş yavaş onların yerine Tanrılar geçiyor. Sadece aşk Tanrıçası İnanna'yı, bir türlü atamıyorlar kültürlerinden. Sümerler'in yanı sıra *Tevrat*'ta ve *Kuran*'da da geçiyor İnanna'ya ait hikâyeler. Bugünlerde *Tevrat*'ta İnanna'nın izini sürüyorum, yeni bir kitap çalışması için.

Tevrat'ta Hezekie 16/3 ile 43 Bölümü'nde geçen ilginç bir hikâyeye rastladım. Size de anlatayım:

Tevrat'ta Yahve (Yehova), yani Tanrı diyor ki: "Seni ben kırdı henüz göbeğin kesilmeden kanlar içinde atılmış olarak buldum. Seni aldım, yıkadım, seni güzelleştirdim, yetiştirdim, bilezikler taktım, ipekli elbiseler aldım. Üzerine eteğimi attım (Bu deyim İsrail dilinde cinsel ilişkide bulunmak demek). Seninle bir anlaşmaya girdim. Sonra senin güzelliğın diğer milletler arasında yayıldı. Sen Babilere kadar gittin fahişelik yaptın..."

Önce ben bu yazılanların ne demek olduğunu anlayamadım. Daha sonra düşününce burada anlatılanlar Sümer'in aşk Tanrıçası İnanna ya ait, dedim. Burada bereket tanrıçasını İsraililer arasında atma çabası görülüyor. Bunun tefsirini bir de hahama sordum. O da sözüm ona Allah İsrail'i o halde bulup almış büyütmiş de sonra O Allah'a kötülük yapmış, şeklinde tefsir ettiler. Ama biz İnanna'nın öyküsü olduğunu biliyoruz Sümer tabletlerinden. Bunu ilk kez size anlatıyorum...

- *Bu öykünün Kuran'da bir karşılığı var mı?*

- Hayır. Ama orada da Harut Marut melekleri ile ilgili Bakara Suresi'nin 102-103. ayetlerinde bahsediliyor İnanna'dan. İnceledim ve Harut Marut meleklerinin hikâyesi de Sümer'in aşk Tanrıçası İnanna'nın öyküsüne bağlanıyor.

Melekler isyan ediyorlar bir gün Allah'a, neden insanları yarattı diye. Onlar bir gün kötülük yapacaklar neden yarattın insanları diyor melekler? Allah diyor ki: siz de yeryüzüne inerseniz kötülük yaparsınız. Biz yapmayız, seçin gönderin aramızdan birilerini diyor melekler. Harut Marut'u gönderiyorlar. Onların karşısına çok güzel bir kız çıkıyor. Kız eğer tek Allah'ın olduğunu inkâr ederseniz sizinle birlikte olurum

diyor. Melekler kabul etmiyorlar ve gidiyorlar. Ertesi gün aynı kız elinde bir çocukla karşılarna çıkıyor ve bu çocuğu öldürürseniz sizinle birlikte olurum diyor. Hayır öldüremeyiz diyor melekler. Üçüncü kez elinde şarapla geliyor kız, içmelerini istiyor, onlar da içiyorlar ve bir şart daha öne sürüyor kız; bana nasıl gökyüzüne çıktığınızı anlatacaksınız, ben de uçmak istiyorum, o zaman sizinle yatarım diyor. Melekler de anlatıyorlar sırlarını ve kız göğe çıkıp yıldız oluyor. Kızın adı Zühre; Zühre yıldızı oluyor. Zühre'nin diğer karşılığı "Venüs". Venüs yıldızının simgesi Sumer'de İnanna. Aslında bu Harut Marut'un hikâyesi de İsrail kaynaklarından alınmış *Kuran'a*.

- *Kuran'ın* bilgi kaynağı olarak gösterdiğiniz *Tevrat'ı* Sumer'e dayandırdınız. Sumer dışında hangi uygarlıklardan beslenmiş *Tevrat*?

- Mısır, Kenan, Babil kaynaklarından çok beslenmiş *Tevrat*.

Muhammed'in yazdırdıkları bir tür şiirdir.

- *Kuran'daki ayetlerin, o dönemin Arap toplumunda yaşanan olaylarla, Muhammed'in günlük yaşamda karşılaştığı sorunlarla ilişkisi nedir sizce?*

- *Kuran'ın, o günün yaşantısına göre yazılmış bir kitap olduğunu görüyoruz. Muhammed çok akıllı bir adam. Sonra, yazısız milletlerde şiir çok ilerlemiştir. Araplarda şiir yaygındır. Sumer'de de eskiden kalma bir gelenek olarak şiir vardır. Muhammed'in yazdırdıkları bir tür şiirdir. Kişisel yaşantısıyla ilgili ya da toplumda yaşanan olaylarla ilgili sorunları şiirsel bir dille anlatıyor. Bu anlatılar da vahiy olarak kabul ediliyor. Ama gerçekte Muhammed'in, o günün şartlarında koymak istediği kurallardır onlar. Yaşanan olaylardır. Bir de anlattığım gibi çeşitli kaynaklardan o günün şartlarına uygun olarak yorumlanıp alınmış hikâyelerdir. *Tevrat* dışında İsrail yazarlarının hayal güçlerini kullanarak yazdıkları hikâyeleri de görüyoruz *Kuran'da*. Tabii bunlar kulaktan kulağa gelmiş Muhammed'e kadar. Ben *Kuran'ı* Allah'ın yazdırdığına inanmıyorum.*

- *Neden?*

- Çünkü örneğin *Tevrat'ı* da Allah yazdırdı diyorlar, peki neden ona ayrı, *Kuran'a* ayrı karma karışık yazdırsın? Ama dediğim gibi Muhammed çok akıllı bir adam ve şair aynı zamanda. Karşılaştığı olaylara anında şiirsel bir dille yanıt veriyor. Bunları da - biliyorsunuz ki etrafında her zaman hafızlarla dolaşılıyor, onlara yazdırıyor. Tabii yazı bilse, kendisi yazar diye düşünüyorum. Okumayı biliyor olabilir ama yazmayı bilip bilmediğinden emin değilim. Mesela deniyor ki bazı şeyleri taş üzerine, bazılarını ise deri üzerine yazdırmış. Sonra *Kuran* yazılmaya başlanınca bunlardan yararlanılmış, daha sonra bunlar atılmış. Aklında tutanlar da yavaş yavaş savaşlar sırasında ölmeye başlayınca, *Kuran'ı* yazmaya karar veriyorlar. Muhammed'den aktaranların etrafındaki hafızların kendilerinden bir şey katmayacakları nereden belli bunlara? Unuttukları yerleri kendi bilgileriyle doldurmadıklarını nereden bilelim? Yani Tanrısal bile olduklarını kabul etsek, bunları ezberleyen insanlar 14-15 yıl unutmadan nasıl akıllarında tutsunlar? Tabii bu nedenle *Kuran'da* bir sürü tutarsızlıklar görüyoruz. Örneğin, bir yerde *şarap içmeyin* deniyor, başka bir yerde *namaza gidemeyecek kadar içmeyin* deniyor. Bazı yorumcular bu çelişkileri şöyle açıklamaya çalışıyorlar: "Allah insanları yavaş yavaş bir noktaya getirmeye çalışıyor".

Sonra kainatı yaratan büyük Allah durdu durdu da neden okuma yazma bilmeyen bir adama bunları anlattı?

Yahudiler okuma yazma biliyorlardı ama, *Tevrat'ta* geçen olaylar da yeryüzünde yaşanan en acımasız şeyler. Orada yazılı olan kötülüklerin Allah tarafından söylenmesi imkânsız. Enest var, cinayet var, tecavüz var... İlk okuduğumda öyle itici gelmişti ki: Süleyman'ın oğlu babasına kızıyor ve onun bütün odalıklarını koyuyor dama ve bütün halkın önünde onlarla seks yapıyor! Bir Tanrının bunları söylemesi düşünülebilir mi? Mesela *Kuran'da* şöyle ibareler var: "Ben istediğimi Müslüman yaparım, istediğimi yapmam". Peki neden?

- *Kuran'ı* öncülleriyle karşılaştığımızda dönemin koşullarını dikkate alırsak ilerici bir kitap diyebilir miyiz?

- Gayet tabii. Kanunu olmayan Arap toplumuna kanun getiriyor. Din çatısı altında halkını toparlıyor. Tabii bütün dinler zorla kabul ettirilmiş. Yahudilik de, Hıristiyanlık da, İslam da. Örneğin, İbrahim'in 350 kadar askeri varmış. O askerler kendi etrafındaki insanları bağlıyorlar. Bu yolla bir Yahudi devleti kuruluyor.

- *Sümerliler en son MÖ 1800'lere kadar varlıklarını sürdürmüşler. Peki Sümerliler'e ait söylenceler *Tevrat'ın* yazıldığı döneme kadar nasıl ulaşmış?*

- İsrail bilginleri Babil kitaplıklarından aktarmışlar. MÖ 5. yüzyılda da Babil kralı *Nabukadnezar* Filistin'i alınca oradaki Yahudilerin en bilginlerini alıp Babil'e götürüyor. Onlar orada boş durmuyorlar, Sümer bilginlerinin aktardıkları bilgilerden yararlanıyorlar. Bilginler Babil'den döndükten sonra *Tevrat* yazılmaya başlanıyor. *Tevrat'ı* Musa'nın yazdığı söylenir ama *Tevrat'ta* aynı zamanda Musa'nın ölümü de vardır. Yani bu büyük çelişki. *Tevrat'ın* yazılışında bu bilginlerin aktardıklarının önemi büyük.

Tufan Efsanesi, insanın yaratılışı, kaburganın öyküsü...

- *Sümerliler'den alınan bu söylenceler Tevrat'a olduğu gibi mi aktarılmış?*

- Hayır. Örneğin Tufan Efsanesi Sümer'den alınmış ama, *Tevrat'ta* abartılarak yazılmıştır. Kırk gün kırk gece yağmur yağdığı, 150 gün gemiden çıkılmadığı *Tevrat'ta* yazıyor. Böyle bir olay mümkün olamaz. Tufan Efsanesinin Sümer'deki orijinal hali 6 gün 6 gecedir. Bu zamanı mantığımız alıyor.

Bir başka olay da insanın yaratılışı ile ilgilidir. Adem'le Havva'nın *Tevrat'ta* iki tür yaratılışı vardır: "Bir günde Allah kadın ve erkeği yarattı, 6 gün sonra yaratılma bitti." deniyor. İkinci olarak da, yalnızca Adem'in yaratıldığı şeklinde bir anlatım var. Cennette yalnızca Adem var ve o Allah'a "Bana bir eş yarat" diye yalvarıyor.

Burada güzel bir hikâye var. Yahudiler diyorlar ki, kadının iki tür yaratılışı var.

İlkinde kadın, Adem'le birlikte yaratıldığında, Adem kadına hükmetmeye başlıyor. Buna karşı çıkan kadın "İkimiz de aynı maddeden yaratıldık bana hükmedemezsin" diyor. Hükmedilmeye karşı çıkan kadın Adem'i terk ediyor ve cin oluyor. Hırslıdan erkeklere sataşan bu cin Sümer'de de geçiyor.

Kadının ikinci yaratılış öyküsü ise şöyle: Yalnız kalan Adem Allah'tan bir eş istiyor. Allah "Bu kadını nasıl yaratsam da Adem'e isyan etmese" diye düşünüyor. "Adem'in gözünden yaratsam her şeyi görür; ağızından yaratsam geveze olur; ayağından yaratsam hep gezer; elinden yaratsam hırsız olur. Ben bu kadını en iyisi kaburgasından yaratayım da ona tabi olsun" diyor. Bu kaburga hikâyesi de Sümer kaynaklı.

Sümer'deki yer Tanrıçası 8 türlü bitki yetiştirir. Yenmesi yasak olan bu 8 türlü bitkiyi bilgelik Tanrısı yer. Bu 8 türlü bitki onun 8 farklı organını hasta eder. Bilgelik Tanrısını iyi etmek için Tanrıça şifa Tanrıları yaratır. Hastalıklı yerlerinden biri de kaburgasıdır. Kaburgası için de bir kadın yaratır.

Sümerce'de kaburga anlamına gelen kelime aynı zamanda yaşam anlamında da kullanılır. Bu hikâyeyi aynen alan Yahudiler kadını kaburgadan yaratırlar, adını da yaşam anlamına gelen "Havva" koyarlar.

Kuran'a bakacak olursak, orada Havva'nın adı bile geçmez. Az önce anlattığım Tufan Efsanesi bile *Kuran'da* parça parça anlatılır, çok da üzerinde durulmamıştır. Alıntı olduğu çok bellidir.

Sizinle yeni bulduğum bir bilgiyi de paylaşmak istiyorum. *Kuran'daki İhlas Suresi'nin* tefsirini yapan bir araştırmacının yorumu hayli ilginç:

Kulhuvallahü Ahad: Burada Allah İslam'ın Tanrısı. *Ahad* Yahudiler'in ve Hıristiyanların Tanrısı imiş. *Allahu Samed*'daki *Samet* de İslam'dan önceki bir tanrının Kenan tanrısının adı imiş. *O İhlas Suresi'nin* ilk surelerden biri olduğunu da iddia ediyor.

- *Yani Kuran'da daha önceki Tanrılara verilmiş isimlerden söz edilmiş ...*

- Evet bunu Muhammed ilkin Arapların eski üç tanrısının adını söylüyor, fakat etrafındakiler buna itiraz edince değiştiriyor.

Sümer söylencelerinden Kuran'a geçen bazı örnekler..

- Baş örtme inancının kökeni Sümer'den geliyor. Sümer'de tapınaklarda rahibeler genel kadın görevi yapıyorlardı. Bunlar Tanrı namına seks yaptıklarından kutsal sayılmış ve diğer kadınlardan ayrılmaları için başları örtülmüştür. Daha sonraları MÖ 1500 yıllarında bir Asur kralı, yaptığı bir kanunun 40. maddesi ile evli ve dul kadınları da baş örtmeye mecbur etmiş fakat kızlar, cariyeler ve sokak fahişelerinin örtünmesini yasaklamıştır. Böylece meşru seks yapan evli ve dul kadınları da tapınak fahişeleri düzeyinde saymışlardır. Bu gelenek Yahudilere de geçmiş. Yahudi kadınlar evlenince saçlarını tıraş ettirip peruk ya da baş örtüsü ile başlarını örtmüşler; Hıristiyanlık'ta da rahibeler aynı şekilde başlarını örtmüşlerdir. İslam'a örtünme, erkekten kaçma olarak geçmiş. Buna karşın erkeksiz yerde *Kuran* okunurken veya dua ederken kadınların başını örtmesi, Sümer geleneğinin bir devamıdır.

- Sümerliler kadını bir tarlaya benzetmiştir. Aynı durum *Tevrat* ve *Kuran'da* da vardır. *Kuran'da* Kadınlarınız sizin için bir tarladır; tarlanıza nasıl derseniz öyle davranın denmektedir.

- Sümerliler'de 7 sayısı çok önemli. Aynı şekilde *Tevrat* ve *Kuran'da* da 7 sayısı bolca geçer. İslam'a göre cennetin 7 kapısı var, Sümer yer altı dünyasının da 7 kapısı var.

- Sumerliler dünyadaki tüm olayların ve Tanrıların istediklerinin gökte yıldızlarla yazılı olduğuna inanırdı. *Kuran*'da da aynı inanç "*Levh-i mahfuz*" olarak devam eder.

-Sümer Tanrılarının esas adlarının başka niteliklerine göre diğer adları da vardır.

-Babililer bu adlardan 50'sini yeni yarattıkları Tanrı Marduk'a vererek tektanı düşüncesine doğru adım atmışlardır.

-İslam dininde de Allah'ın 99 adı, bu geleneğin bir devamı gibidir.

MS 3026
The Sumerian Flood story. Babylonia, 19th-18th c. BC

Türk dili ve Kenger (Sumer) Uygarlığı hakkında

Pek çok mühendis veya mimar kubbe yapmış veya onarmıştır. Ama hangisinin aklına gelmiştir: ilk kubbenin kimler veya hangi millet tarafından yapıldığını merak edip araştırarak büyük bir çalışma ile bu konuda bir kitap yazmak? Ben, son yıllara kadar ne ülkemizde, ne de yurt dışında böyle bir kimsenin varlığını duydum. Üç yıl önce Sayın Mehmet Ünal Mutlu evime gelip yaptığı çalışmalarla ilgili yazılarını önüme serince, böyle bir kimsenin aramızdan çıktığını görerek son derece mutlu oldum.

Gerçekten de o bir kubbe onarımı yaparken bunun ilk yapanları kimlerdi, diyerek araştırmaya başlıyor ve Sumerlilere^[1] dayanıyor. Bu kez Sumerlileri araştırıyor, bir de bakıyor ki, bütün uygarlığın başı onlarda. Bu uygarlıkta insan hakları güvence altına alınmış, senato, meclis gibi demokratik kurumlar işliyor. Hindistan'dan Akdeniz'e kadar ticaret yapılıyor. Dicle ve Fırat nehirlerinde çeşitli tekneler dolaşüyor. Okulları var ve bu okullarda disiplinli ve sistemli bir öğretim uygulanıyor. Müzik, heykel, dans gibi sanatlar yapılıyor. Gökyüzü izleniyor. Gezegenler, burçlar saptanıyor. Öyle olunca bunlara ait bütün sözcükler de Sumerlilerde başlamış olmalı, diyerek bu kez dil araştırmasına giriyor. Fakat bütün Sumer dilini kapsayan henüz yayımlanmış bir sözlük yok. Ona karşın internette 2511 kelimeyi kapsayan Sumerce İngilizce bir sözlük ile onunla ilgili bazı bilgiler buluyor. Orada konu ile ilgili kelimeleri arıyor. Bu kez onların Türkçe ile bir ilişkileri var mı, diye Eski Türkçe'ye ait sözlük bulup karşılaştırma yapınca kelimelerin bir kısmının Türkçe ile bağdaştığını görüyor.

Çalışmalar bu durumda iken Ünal Beyle karşılaştık. Ben sonuçları görünce çok heyecanlandım. Bu çalışmanın şimdiye kadar bu konuda yapılan çalışmalardan çok daha kapsamlı olacağına inandım ve bu işe devam etmesini, daha çok değişik ve etimolojik Türkçe sözlüklerden yararlanmasını önerdim.

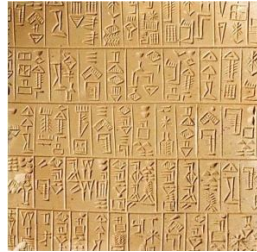
Üç yıldan beri çalışmalar çok ilerledi ve son derece önemli sonuçlar çıktı. Bu çalışmanın en önemli yanı, yalnız kelimelerin sözlüklere bakıp ses ve anlamları bir olanların ayrılması olamayıp, aynı konular içindeki uyan kelimelerin bulunmasıdır. 1925 yıllarında Friz Hommel, daha sonra Rus Sümeroloğu Diyakonof sözlüklerde ses ve anlamları bir olan yüz kadar Sümerce Türkçe kelime buldukları halde, bilim insanları bunun, Sümerce ile Türkçenin aynı kökten olduğunu kanıtlamayacağını, ancak belirli konulardaki kelimelerin uyması gerektiğini öne sürmüşler. Bazıları iki dil arasında benzer kelimeler için, her yerde insan zekası bir olduğundan aynı kelimeleri bulabileceğini, benzeyenlerin bir rastlantı olduğunu söylüyor. Buna karşı ünlü dilci M. Swadesha bilgisayar kullanarak yaptığı araştırmada “eğer iki dilde fonetik ve anlam bakımından benzeyen kelimeler yüzden fazla ise bunların birbirinden bağımsız olarak icat edilmiş olması ihtimali birkaç milyonda birdir, aynı şekilde çift kelime uygunluğu yediden fazla olursa bu iki dil arasında tarihi bir ilişki vardır.” Diyor. Başka araştırmacılardan, ünsüz+ünlü+ ünsüz olmak üzere her iki dilde fonetik ve anlam bakımından birine göre 3 çift, bir başkasına göre 3-4, bir diğerine göre 2-7 çift kelimenin tarihsel bağlantı için yeterliymiş.

İlk kez Olzhas Suleimenov Aziya adlı kitabında kelimeleri insan, tabiat ve tanrısal olarak sınıflandırarak ses ve anlam bakımından uyan 60 Sumer ve Türkçe kelimeyi karşılaştırıyor. Ne yazık ki Ruslar tarafından bu kitap 1975 yılında yasaklanmış . Ancak rejim değiştiğinde yeniden yayımlanmış[2].

Sayın Mehmet Ünal Mutlu da çalışmasında Evrensel Uygarlığın Etimolojisi başlığı altında Kültür ve Sanat, Bilim, Din, Siyaset, Mühendislik, Ticaret, Tıp gibi uygarlığın temelini oluşturan 21 konuya ait kelimeleri ele alarak etimolojik bir bakış açısı ile Türk dilleri , hatta daha ileri giderek Etrüsk, Hatti ve daha başka dillerdeki kelimelerle karşılaştırıyor. Şimdiye kadar böyle kapsamlı bir çalışma yapılmadı. O yalnız kelimelerle de kalmıyor, konuların başında Sümerlilerle ilgili bilgileri de veriyor. Kubbe ve kemer kelimesi üzerinde dururken Selimiye , Süleymaniye camilerinin kubbelerini , onarım dolayısıyla Süleymaniye camiinde yapılan zararları, Drina köprüsünü, onunla ilgili ve Türkleri son derece aşağılayan, Türkçe’ye de çevrilen Nobel almış bir kitabı da gözler önüne getiriyor. Kitabın son kısmında Çuvaşca ,Uygurca, Etrüskçe, Kazakca, Asya Türkçesi, gibi çeşitli dillerle Sümerce benzer kelimeler sıralanmış. 300’ e yakın mühendislikle ilgili terimler ayrı bir bölüm olarak toplanmış.

Bu çalışmada yalnız Sümerce Türkçe karşılaştırmasını görmüyoruz. Türkçe’nin ne kadar eski bir dil olduğunu , başka dillere olan etkilerini de gözlüyoruz. Dünyadaki bir çok yer adlarının, hatta şahıs adlarının Türkçe’ye dayandığını görmek insanı şaşırtıyor. İleride bunlara ek olarak gramer bakımından da karşılaştırmalar yapılabilir. Yalnız şunu göz önüne almak gerek. Sümerce henüz tam yerine oturmuş bir dil değil. O, kendisinden tamamıyla başka Sami olan Akad dili yoluyla çözüldü. Çözenler de onlara tamamıyla yabancı Batı dilcileri idi. Bu bakımda ileride bazı hatalar, bazı yanlışlıklar bulunabilir. Bunlar esas çalışmanın ruhunu ve amacını bozmayacaktır. Bu alanda çok büyük bir adım atılıyor. İleride bu adımın daha düzenli olarak sürmesi umuduyla Sayın Ünal Mutlu’yu, hiç alanı olmayan bu konuyu büyük bir merak ve titizlikle çalışarak ortaya koyduğu için candan kutluyor, bilim adına, Türklük adına teşekkürlerimi sunuyorum.

Muazzez İlmiye Çığ
24 Mart 2007

ORTA ASYA TÜRK EFSANELERİNDE SÜMER EFSANELERİNDEN İZLER:

İlk olarak Promete’nin insanlara yazıyı, matematiği, astronomiyi, tıbbı, hayvanları evcilleştirmeyi, gemi yapmayı, kâhinliği öğrettiği efsanesi nedeniyle, batı dünyasında, bütün kültürlerin Yunanlılardan kaynaklandığı inancı yüzyıllar boyu süregelmiştir. Diğer taraftan, Tevrat da bir kısmı tanrı tarafından

yazdırılmış, bir kısmı İsraililer tarafından yaratılmış ilk dinsel ve edebî kitap olarak kabul edilmişti. Geçen yüzyıl içinde, Mezopotamya'da yapılan kazılardaki buluntular, çıkan binlerce yazılı belgenin çözülüp okunması ile her iki inanç da kökünden sarsıldı. Çünkü Promete'den an az 2000 yıl önce Sumerliler bunların hepsini bulmuşlar, yapmışlar ve kullanmışlardı. Diğer taraftan Tevrat'taki birçok konuların Sumerlilerden kaynaklandığı, metinler okundukça meydana çıkmış ve çıkmaktadır.

Bilindiği gibi Sumerlilerin en önemli bulgularından biri, dillerine göre bir yazı icat etmeleri, onu geliştirmeleri ve kil üzerine yazarak zamanımıza kadar ulaşmasını sağlamaları olmuştur. Bulunan belgeler arasında büyük değeri olanlar edebî yazıtlardır. Bunlar daha çok Sumerlilerin tanrıları ve dinleri ile ilgili konuları kapsamaktadır. Sumer yazarları ve ozanları tanrılarıyla ilgili çeşitli efsaneler yaratmışlar, şiirler yazmış, ilâhiler bestelemişlerdir. Bunlardan başka, destanlar, atasözleri, hikâyeler gibi konular da bulunuyor bunlar arasında.

Sumerlilerin dinleri ve edebî yapıtları gerek kendileri zamanında yaşayan, gerek daha sonra gelen Ortadoğu milletlerini etkisi altına alarak izleri, bir taraftan Yunanlılar yoluyla Batı dünyasına, diğer taraftan Tevrat ve Kur'an'a kadar ulaşmıştır.

Sumerlilerden Tevrat'a geçen konular üzerinde Batıda bazı yayınlar yapılmışsa da bu hususta ülkemizde bir yayın yoktu. Aynı konuların Kur'an'da bulunup bulunmadığı, bulunuyorsa ne düzeyde olduğu soruları beni bir hayli meraklandırmıştı. Bu nedenle geçtiğimiz aylarda Sumer edebiyatından ve efsanelerinden Tevrat ve Kur'an'a geçen konuları karşılaştırmak suretiyle oldukça ayrıntılı bir yazı hazırladım.(1)

Sumerlilerin dillerinin Türkçeye benzediği ve dağlık yerden göç ettikleri kamsı gittikçe yaygınlaşmaktadır. Bu nedenle Orta Asya Türk Kültürü ile onların kültürü arasında bir bağlantı bulabilir miyim, düşüncesi ile Prof. Bahaattin Ögel'in Türk Mitolojisi (2) kitabını zaman zaman incelemekte idim. Hakikaten bazı paralellikler tesbit ettim. Bunları bir başlangıç olarak bu kongrede sunmaya karar verdim. Fakat araştırmalarım ilerledikçe konunun daha genişleyeceğini ve kongre süresini aşacağım anlayarak araştırmayı kısa kesmeye mecbur oldum.

Bahaattin Ögel, Türk Mitolojisi temelini uzay ve dünya ile ilgili inanış ve anlayış olduğunu yazmış. Sumer mitolojisinde de böyle. Sumerliler yaratılış ve evrenle ilgili düşüncelerini toplu bir halde yazmamışlar. Ancak bunlar, destanların baş kısımlarında veya ortalarında kısım kısım anlatılmış. Aynı geleneği Türk destanlarında da buluyoruz.

Sumer yaratılış efsanesine göre, önce her taraf derin ve geniş bir su ile kaplıydı. Bunun adı Tanrıça Nammu. Bu tanrıça sudan bir dağ çıkarıyor. Oğlu Hava Tanrısı Enlil onu ikiye ayırıyor, üstü gök, altı yer oluyor. Göğü, Gök Tanrısı An, yeri de Yer Tanrıçası Ninki ile Hava Tanrısı Enlil alıyor.(3) Buna göre önce evreni meydana getiren suda olan Ana Tanrıça ile Hava Tanrısı'dır. Gök ve Yer birer tanrı değil onların sahibidirler.

Türk efsanelerinde çok çeşitli yaratılış motifi var. (4) Buna rağmen ana motif birbirlerine benziyor. İlk olarak evren büyük bir sudan oluşuyor. Tanrı Ülgen, bazısında insan olan kişi, bazısında şeytan olan Erlik ile bu suların üzerinde uçuyor. Birinde denizden bir taş çıkararak Ülgen'e konacak bir yer oluyor. Başka birinde Erlik, diğerinde kişi, bir diğerinde ise yaban ördeği suyun içinden toprağı çıkararak yeri meydana getiriyor.

Bir başkasında ise su içindeki Tanrıça Akana veya Ak-ene, Ülgen'e yeri ve göğü nasıl yaratacağını söylüyor (Ogel-s. 332). Ülgen de yere ve göğe "ol" diyor, onlar da oluyorlar (Ogel-s. 433).

Ülgen'in yer ve göğe "olun" demesi ve evreni 6 günde yaratarak yedinci gün dinlenmesi Tevrat ve Kur'an'daki Allahın "ol" diyerek yeri göğü 6 günde yaratması ve yedinci günü dinlenmesi motifi ile paraleldir.

Sumer'de İnsanın yaratılışı: Sumer'de tanrılar çoğalmaya başlayınca kendi işlerini yapıp yetiştiremediklerinden yakınıyor ve bütün tanrıların yaratıcısı Tanrıça Nammu'ya gelerek işlerini yapacak kimseler yaratması için yalvarıyorlar. O da oğlu Bilgelik Tanrısı Enki'yi derin uykusundan uyandırarak tanrıların işlerini görecekleri yaratmasını söylüyor. Enki de annesine derin sudan çamur almasını, ona tanrıların görüntüsünde şekil vermesini, ona bu işte yer tanrıçası ile doğum tanrısının yardım edeceğini söylüyor. Enki, " Ey anneciğim! Yeni doğanın kaderini söyle ", diyor, sonunda o bir insan oluyor. (5)

Türk efsanelerinde insanın yaradılışı: Bunların birinde tanrı Ülgen deniz yüzünde toprak parçası görüyor. Bu toprağa “insan olsun” diyor, o insan oluyor. Adı Erlık. Bu tanrı ile kendini bir tutmaya kalkınca, tanrı etleri çamurdan, kemikleri kamıştan 7 insan daha yaratıyor. Türk Memlük efsanesinde, bir mağaraya dolan çamurlardan, yağmur ve sıcak etkisiyle 9 ay sonra ilk erkek meydana geliyor. Buna “Ay Atam” demişler, tekrar mağaraya dolan çamurlarla 9 ay sonra da bir kadın dünyaya gelmiş. Buna da “Ayva-akyüzlü” demişler. Başka bir efsanede tanrı insan şeklinde 7 erkek ve 4 kadın yapmış. Diğer bir Altay efsanesine göre tanrı Ülgen insanın etlerini topraktan, kemiklerini taştan yapıyor. Kadını da erkeğin kaburgasından. Kadının, Tevrat’a göre Adem’in kaburgasından yaratılması, Adem ile Havva’nın cennetten kovulması motifi hakkında Ögel kitabınının 475’inci sahifesinde bazı yorumlar yapmışsa da yine bu hikâyenin kaynağı Sumerlilere dayanmaktadır.

Sumer’de Dilmun adında saf temiz tanrıların yaşadığı bir ülke var. Hastalık, ölüm bilinmeyen yaşam ülkesi. Fakat orada su yok. Su Tanrısı, Güneş Tanrısı’na, yerden su çıkararak orasını tatlı su ile doldurmasını söylüyor. Güneş Tanrısı istenileni yapıyor. Böylece Dilmun meyva bahçeleri, tarlaları ve çayırıları ile tanrıların cennet bahçesi oluşuyor. Bu bahçede Yer Tanrıçası 8 şifa bitkisi yetiştiriyor. Bunlar meyvelenince Bilgelik Tanrısı Enki hepsinden tadıyor. Yenmesi yasak olan bu meyveleri yiyen Tanrı’ya, Tanrıça çok kızıyor ve onu ölümlle lânetleyerek ortadan yok ediyor. Diğer tanrılar büyük güçlüklerle Yer tanrıçası’nı bularak tanrıyı iyi etmesi için yakarıyorlar. Tanrıça, Tanrının 8 bitkiye karşı hasta olan 8 organı için birer şifa tanrısı yaratıyor. Bunlardan 5 tanesi Tanrıça. Hasta olan organlardan biri kaburga. Onu iyi eden tanrıçanın adı, “ Kaburganın Hanımı” anlamına gelen Nin.ti’dir. Bu kelimede Nin hanım, -ti kaburgadır. -ti’nin diğer anlamı “yaşam” dır. Bu hikâye Tevrat’a geçerken kaburgadan bir kadın yaratılmış ve -ti kelimesinin ikinci anlamı alınarak “kaburganın Hanımı” yerine İbranicede “ Hayat Veren Hanım” anlamına gelen “Havva” adı verilmiştir. (6)

Özbeklere göre İnsanın ilk atası “ Kil Han ‘ imiş. Ögel, bunun İran’da ki “ Kil Şah ’’ın bir devamı olduğunu söylüyor. Tevrat’taki “ Adam ”ın anlamı da kırmızı toprak.

Görüldüğü gibi gerek tek tanrılı dinlerde, gerek Türk efsanelerinde, Sumer’de olduğu gibi, evren sudan, insan topraktan meydana gelmiştir.

Türklerin Yeraltı Dünyası hakkındaki inanışları da Sumerlilerin inanışına benziyor. Sumerlilere göre Yeraltı Dünyasında ölümler nehir yoluyla götürülüyor. Nehrin sonunda Yeraltı Tanrıçası Ereşkigal’in 7 kapıdan geçilen sarayı bulunuyor. Oraya gitmek isteyenler için bazı yasaklar var. (7) Aynı motif Türk efsanesinde de bulunuyor. (8) Ögel Kur’an’daki Cennetin Irmağı olarak yorumlamak istemişse de bunun Sumer’deki Yeraltı Nehri olduğu kuşkusuz. Aynı nehir Tevrat’ta, Şeol, Yunan’da Hades olarak bulunmaktadır.

Sumer metinlerinde gök gürültüsü bulutlarını simgeleyen “ İmdugud ‘ adlı kutsal bir kuş var. Bu kuş kaderleri veriyor, sözüne karşı gelinmiyor ve yardımlar yapıyor. O’nun kanatları açılınca bütün göğü kaplıyor.(9) Bu kuş Akadlılarda “ Anzu “ adını alarak birinci yüzyıla kadar çiviyazılı metinlerde varlığını korumuştur. Bazen kartal olarak da algılanan bu kuş ve yılanla ilgi bazı hikâyeler var Sumer metinlerinde. Bunlardan birinde Aşk Tanrıçası İnanna, Tanrılar Bahçesinde dalsız budaksız bir ağaç yetiştiriyor. Ağacın tepesine İmdugud Kuşu, ortasında “ Lilit “ isimli bir cin ve köküne de bir yılan yuva yapmış. Bu yüzden tahtasından yapmak istediğini yaptırmak için ağacı kestiremiyor. Gılgameş imdadına yetişip onları kaçırıyor ve ağacı keserek Tanrıça’ya veriyor. (10)

İkinci hikâye: Kral Etana’nın çocuğu olmuyor. Çocuk yaptıran bitki gökte imiş ama göğe çıkma imkânı yok. O, bir gün bir çukura düşmüş kartal yavrularını bir yılanın yemesinden kurtarıyor. Kuş buna çok seviniyor. Buna karşılık olarak, kralın otu alabilmesi için kanatlarının üzerine bindirerek göğe çıkarmaya başlıyor. Kuş her yükselişte aşağıda ne gördüğünü sorması üzerine kral evvelâ geniş bir alan olduğunu, gittikçe onun küçüldüğünü, en sonunda da birşey göremediğini, korktuğu için hemen indirmesini söylüyor. (11)

Üçüncü hikâye: Kahraman Lugalbanda, Zabu ülkesinden kendi şehri olan Uruk’a dönmesi için, İmdugud kuşunun dostluğunu kazanmak istiyor. Kuş yuvasında bulunmadığı zaman yavrularına yağ, bal, ekmeğe veriyor ve onlara bakıyor. Kuş yavrularına böyle güzel bakana candan dost olmaya, ona yardım etmeye karar veriyor ve Lugalbanda’nın şehrine rahatlıkla dönmesini sağlıyor. (12)

Bu üç hikâyedeki kuş ve yılan motifi Asya efsanelerinde çeşitli şekilde bulunuyor. Telüt Türkleri arasında Merküt soyundan bir boya göre sağ kanadını güneş, sol kanadını ay kaplayan kutsal bir gök kuşu

var (B. Ögel, s. 599). Sibiryа'da şehirlerin ve yurtların yanında bir sırtık üzerinde ağaçtan yapılmış bir kuş resmi bulunuyor. Kuşa " Gök Kuşu " , direğe de " Göğün Direği " deniyor. Orta Asya ve Sibiryа efsanelerinde bu direk "Hayat Ağacı" gibi anlatılmış. Hayat ağacı yerle göğü birleştirmiş (B. Ögel, s. 598). Bu kuş ve ağaç İnanna'nın bahçesine diktiği dalsız budaksız ağaca benziyor. Sibiryа ve Orta Asya şamanları kartalı tanrı elçisi olarak görmüşler, esasen Şamanlığın babası da kartal imiş. Altaylıların Kögütey destanında kahraman Karabatur, atlarını çalan " Kaankerede " adındaki kuşu ararken onun iki yavrusunu ejderden kurtarıyor. Kuş da Karabatur'a atlarını geri veriyor. Yolda düşmanları tarafından öldürülen kahramanı, kuş hayat suyu vererek canlandırıyor. (13)

Kırgızların kahramanı Ertöştük, tepesi göklere uzamış bir çınar ağacı üzerinde Alp Karakuş'un yavrularını yemeye gelen ejderi öldürüyor. Kuş da ona birçok iyilik yapıyor. (14)

Başka bir efsanede Ertöştük'ü kuş yeraltından yeryüzüne çıkarıyor. Çıkarken yiyecekleri bitiyor. Adam etlerinden koparıp veriyor. Yeryüzüne çıktıklarında adamın etlerini iyi ediyor kuş. " Bu iyileştirme, kuşun hayat ağacı üzerinde olmasındandır " , deniyor (B. Ögel, s. 541).

Bir Uygur efsanesinde, Bilge Buka'nın atalarından birinin dibinde yattığı ağaca bir kuş gelerek ötmeye, daha sonra adamı tırmalamaya başlamış. O sırada ağaçtan zehirli bir yılan indiğini görerek adam kuşu bırakmış. Bu kuşa Uygurlar, Tanrı gözüyle bakıyorlarmış (B. Ögel, 86).

Ögel, bu kuş motifinin eski İran Zend Avesta'dan gelmiş olabileceğini söylüyor. Bunda Hazer denizi ortasında bir ağaç üzerinde bir kuş bulunduğu yazılı imiş. Tahmuruf ve Zal'in tılsımları bu kuştan geliyormuş. İranlılar buna Sireng veya Simurg diyorlar. Araplar da adı Anka, Zümrüd-ü Anka. (15) Bunun Araplardan İran'a geçtiği de söyleniyormuş. Buna karşılık Ögel'e göre Türklerdeki Hüma kuşu, peygamberin hadislerinde Cennet Kuşu olarak bildirilen kuşmuş. Bu Cennet'te oturuyor, zaman zaman 7 kat göğe çıkıp tanrıya gidip geliyor, deniyormuş. İranlılar bunun Çin topraklarında yaşayan bir kuş olduğunu, savunuyorlarmış. Çin edebiyatında "Cennet Kuşu" motifi büyük önem taşıyormuş. Bu kuş motifinin, " Gök Gürültüsü Kuşu " adı altında Alaska'dan Güney Amerika'ya kadar bulunduğunu müşahade ettim. Çeşitli adlar almış ve efsanelere karışmış bu tanrısal kuş hikâyesinin İ.Ö. en az 3000 yıllarında Sumerlilerde başlamış olduğunu gördük. Hüma kuşunun da aynı kaynaktan geldiği kuşkusuzdur Çünkü Sumer'in tanrısal bahçesinde, cennet bahçesindeki dalsız budaksız bir ağaç üzerine tünemiş bu kuş 7 kat göğe çıkıyor.

Görüldüğü gibi, Sumerlilerin İmdugud kuşu, Akatlılarda Anzu, Araplarda Anka, Zümrüd-ü Anka, İran'da Simurg, Hindlilerde Garuda, Türklerde Hüma, adları altında çeşitli efsanelere konu olarak sürmüştür. Amerika yerlileri arasına kadar uzanan bu kuş motifi de Sumerlilere mi dayanıyor, yoksa hepsi birden daha önce var olan bir kültürden mi alınmıştır, bunu şimdi söyleyemiyoruz.

Sumer'de kahramanlar tanrılarla bağlantılı, insanüstü güçlere sahip. İlk işleri ülkeye zararlı olan büyük güçteki hayvanı öldürmek. Aynı motifi Türk kahramanlarında da buluyoruz.

Sumer'de " 7 " temel sayı olarak görülüyor. 7 dağ aşmak, 7 kapı geçmek, 7 kat gök, 7 tanrısal ışık, 7 ağaç, gibi. Türklerde temel sayı " 9 " olmasına karşın 7 sayısı da bulunuyor. Ögel'e göre bu Mezopotamya'dan Batı Türkleri'ne geçmiştir. Göktürk devrinde kozmolojik bir anlam kazanmış. 7 iklim, 7 yıl, 7 gün, 7 gök kırsığı gibi (B. Ögel, s. 314).

Türklerde Tanrı ülkeyi uygarlaştırıyor. Sumer inancına göre de tanrılar şehirleri, kurumları yapıp insanlara vermişlerdir.

Türk Kaganı, tanrı tarafından çeşitli güçler verilerek insanları idare etmek üzere tahta oturtulmuştur. Sumer'de tanrılar şehir beylerini kendileri seçerek ve güçler vererek kendileri yerine ülkeyi idare ettiriyorlar.

Türklerde dağlar tanrıya yakın sayıldığından kutsal olmuşlar. Kurbanlar verilmiş dağlara. Sumer'de de dağlar tanrılarla insanlar arasında bağlantı kurdukları düşüncesiyle kutsal sayılmış. Onun için dağ olmayan Mezopotamya'da Sumerliler tanrı evlerini yapay tepeler üzerine yapmışlardır.

Sumerliler kendilerine "Karabaşlı" derlerdi. Bu deyim Türkler'de olup olmadığını merak ediyordum. Divan-ı Lûgat-it Türk, cilt III, s. 222'de, Türkler arasında erkek ve kadın kölelere "Karabaş" deyimini kullanıldığı yazılı. Manas destanında ise Manas ziyafete yalnız çağrıldığında " Karabaşlı Kişiyiz" demiş.

Bu yalnız başımıza “Yiğidiz” demekmiş (B. Ögel, s. 513). Alanguva hikâyesinde, Alanguva, ışıktan olan çocukları için onların Tanrı Oğlu olduklarını, “ Karabaşlı ” insanlarla karıştırılmamalarını söylüyor. (16)

Sumer’de birbirine karşıt olan nesnelere kendi özelliklerini saydırarak atışmalar yaptırılmıştır. Kuş - Balık, Bakır - Gümüş, Kazma - Saban, Yaz - Kış...gibi. Bu Türklerde de varmış. Buna “ Aytışma ” deniyor. Bunun örneğini Divan-ı Lûgat-it Türk’te Yaz ile Kış’ın atışması olarak buldum. (17) Konu değişik ama motif aynı. Türklerde de Sumer’de olduğu gibi yaz ve kış tanrıları bulunuyor.

Sumer bilgin ve yazarları vaktiyle yaratılmış ve düzenli olarak işleyen kozmik varlıkları ve kültür olaylarını “ me “ kelimesi altında toplamışlardır. Bir tablet üzerinde 100’den fazla “ me “ bulunmuşsa da bunların ancak 60 kadarı okunabilmiştir. Bu kelimenin anlamı bilinmiyor. Birbirlerine karşıt kavram ve nesnelere içeriyor gibi görünüyor. Kavga - Barış, Doğru - Yanlış, Beylik- Tanrılık, Krallık - Cobanlık, Yalancılık - Doğruluk, Fahişelik - Gök Cenneti Fahişeliği... gibi. (18) Bu tarz Türklerde de var: Tanrı - Şeytan, iyilik * Kötülük, Bilgi * Cehalet, Sadakat - Vefasızlık, Yükseklik - Alçaklık, ölüm * Yaşam... gibi. Buna dualizm deniyor. Ögel’e göre İran mitolojisinden girmiş Türklere. Eski Türk Maniheizminde bunlar “ İki Yıldız “ , daha doğrusu “ İki Kök “ sembolü ile ifade edilmiş. “ Hayat ve Ölüm Ağacı Kökleri “ olabileceği söylenmiş (B. Ögel, s. 421).

Burada Sumer Kültürü ile Türk Kültürü arasındaki paralellikleri elimden geldiğince özetlemeye çalıştım. Bunlara daha birçoklarının eklenebileceğinden kuşum yok. Rahmetli Prof. Bahaeddin Ögel’in belirttiği gibi, Türk efsane ve destanlarında, komşularından, Mani dininden, Budizmden, Lama dininden, İran’dan, Hristiyanlık ve Müslümanlıktan birçok etkiler bulunduğu anlaşılıyor. Sumer etkisi bunlar yoluyla mı gelmişti, yoksa vaktiyle aynı Topraklar üzerinde yaşamış olmalarından mı kaynaklanıyordu?

Bunu bugün söyleyecek durumda değiliz. Yalnız şunu belirtmeden geçemeyeceğim; Sumerlilerin yaradılış efsanesinden biraz farklı olan Babil yaradılış efsanesinden Türklerde bir iz bulamamam oldukça ilginç.

Aziz Atatürk’ün büyük bir içtenlikle arzuladığı bu tür araştırmaları, daha derin ve kapsamlı olarak genç kuşakların yapacağı ümidiyle sözlerimi bitiriyorum. Teşekkürlerimle.

Muazzez İlmiye Çığ
Sümerolog

- [1] Muazzez İlmiye Çığ, (Yayınlanmak üzere)
Sumerlilerden Yahudilik, Hristiyanlık, Müslümanlığa Ulaşan Etkiler ve Din Kitaplarına Giren Konular.
- [2] Prof. Dr. Bahaeddin Ögel,
Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar).
Cilt I, Ankara 1989.
- [3] Samuel Noah Kramer, "History Begins at Sumer",
Tarih Sumer’de Başlar. Çeviren: Muazzez İlmiye Çığ.
Ankara 1990, s. 64-69.
- [4] Prof. Dr. Bahaeddin Ögel,
Türk Mitolojisi kitabında yaradılış efsanelerine ait sayfeler:
s. 279, 432, 446, 451, 465, 466, 469, 475, 483, 486.
- [5] Samuel Noah Kramer,
The Sumerian, Their History, Culture and Character.
Chicago 1963, p. 150-151.
- [6] S. N. Kramer, a.g.e., s. 123-124.
- [7] S.N. Kramer, a.g.e., s. 203.
- [8] B. Ögel, a.g.e., s. 111-112.
- [9] Thorkild Jacobsen,
The Treasures of Darkness, A History of Mesopotamian Religion,
USA 1978, p. 128.
- [10] S.N. Kramer, a.g.e., s. 123-124.
- [11] S.N. Kramer, a.g.e., s. 43-44.
- [12] S.N. Kramer, a.g.e., s. 179-180.
- [13] Murat Uraz, Türk Mitolojisi, İstanbul 1992, s. 288-289.
- [14] Murat Uraz, a.g.e., s. 288-289.
- [15] Bu kuşa ait ayrıntılı bilgi için - Bkz.: Jussi Aro, Anzu and Sumurgh,

- Kramer Anniversary Volume, Alter Orient und Altes Testament, Band 25 (1976), p. 25-28.
(Araplar bu kuşun Kaf dağında yaşadığına, tüyünü ele geçirenlerin ölümsüz olacağına inanıyorlar.)
[16] Murat Uraz, a.g.e., s. 323.
[17] Divanü Lûgat-it Türk, Tercümesi: Besim Atalay, Cilt I, e. 248, 529,
III, s. 178, 278, 367.
[18] S.N. Kramer, a.g.e., s. 116.

NANNA'NIN AŞKI

Sümer'de İnanç ve Kutsal Evlenme Opera, 3 Perde

İÇİNDEKİLER:

ÖNSÖZ

Aşk Tanrıçası İnanna ve Kutsal Evlenme Öyküsünün Özeti

Sümerde Kutsal Evlenme

Aşk Tanrıçası İnanna ile Çoban Tanrısı Dumuzi'nin Evlilik Öyküsü

Birinci Perde

İkinci Perde

Üçüncü Perde

Kaynakça

ÖNSÖZ

Çiviyazılı belgelerin bulunmaya başladığı geçen yüzyıldan beri Mezopotamya'da Aşk Tanrıçası İnanna ve Çoban Tanrısı Dumuzi (Tevrat'ta Astarte-Tammuz) ile ilgili bir bereket kültürünün varlığı biliniyordu. Fakat, bunu her yönü ile kanıtlayacak belgeler yayımlanmış değildi. Ancak, bu yüzyılın ortalarına doğru Sümer edebiyatına ait belgeler saptanıp yayımlanmaya başladıktan sonra bu kült ve bu kültürün esasını oluşturan kutsal evlenme töreni konusu açıklığa kavuştu. Sümer edebiyatına ait tabletlerin en büyük kısmı 1887-1890 yılları arasında ABD'de,

Philadelphia Üniversite Müzesi tarafından, Güney Mezopotamya'da eski bir din ve kültür merkezi olarak yüzlerce yıl varlığını koruyan Nippur (yeni adı Nif-fer) şehri kazılarında bulunmuştur. Bu tabletler, o günkü müzeler nizamnamesine göre, İstanbul Arkeoloji Müzeleri'yle kazıyı yapan kurum arasında gelişigüzel paylaşılmıştı. Başka yerlerden çıkmış veya kaçak olarak elde edilmiş bir kısım tabletler de Avrupa ve Amerika müzelerine dağılmıştır ki, hepsinin toplam beş bin adet olduğu tahmin edilmektedir. Bunların hemen hemen üçte biri İstanbul Arkeoloji Müzeleri'nin Çiviyazılı Belgeler Arşivi'nde bulunuyor. Efsaneler, destanlar, ilahiler, ağıtlar, mersiyeler, aşk şiirleri, atasözleri, hikâyeler ve bilgelik kompozisyonlarından oluşan Sümer edebiyatının, dolayısıyla bereket kültürünü oluşturan kutsal evlenme metinlerinin gün ışığına çıkmasında en büyük rolü Prof. Samuel Noah Kramer (25 Kasım 1990'da, 93 yaşında öldü) oynamıştır. O tam 60 yıl çiviyazılı tabletler bulunan Avrupa, Amerika müzelerini ziyaret ederek, Sümer edebiyatına ait tabletleri ve konularını saptamış, büyük bir bilim cömertliği ve yardımseverliğiyle isteyen müze uzmanlarını da çalışmalarına katarak, araştırmalarını evrenselleştirmiştir. Bütün bu çalışmaların sonucu, yüzlerce tabletin kopyası yapılmış, aynı metne ait diğer müzelere dağılmış parçalar bulunarak konular tümüyle ortaya çıkarılmış ve çeşitli yayınlarla Sumerologlara, bilim tarihçilerine, antropologlara kaynak olarak sunulmuştur.

Sümer edebi metinlerinin yayımlanmasında en büyük katkı İstanbul Arkeoloji Müzeleri Çiviyazılı Belgeler Arşivi'nden yapılmıştır. Orada bulunan Sümer edebiyatına ait 1400 tablet, çok küçük parçalar dışında, Samuel Noah Kramer, Hatice Kızılay ve Muazzez Çiğ tarafından kopya edilerek yayımlanmıştır. Yapılan bu çalışmalarla Sümer'in bereket kültürünü oluşturan kutsal evlenme öyküsü de hemen her

Yönüyle aydınlanmış bulunuyor.

Bu çalışmalar arasında ve daha sonraki yıllarda, genellikle şiir tarzında yazılmış Sümer edebi kompozisyonlarını çeşitli yayınlardan Türkçeye çevirmeye çalıştım. Bunlar içinde Aşk Tanrıçası İnanna'nın bütün serüvenlerini kapsayan şiirlerini bir kitap içinde toplamayı düşünüyordum. Seyrettiğim bir opera, kutsal evlenme öyküsünün bir opera veya müzikal oyunun konusu olabileceğini düşünmeme neden oldu. Çünkü, tarihin bu en eski aşk öyküsü, binlerce yıl boyunca değişmeyen aşk, kin, acı, merhamet ve sevinç duygularını anlatmaktadır. Bunları düşünerek hikâyeyi üç perdelik bir oyun halinde düzenledim. Birinci perde, Tanrıça İnanna'nın Çoban Tanrısı Dumuzi ile evlenmesini; ikinci perde, Tanrıça'nın yeraltına gidişini, oradan çıkabilmek için kocasını yerine göndermesini; üçüncü perde, kocasının birçok uğraştan sonra yeraltından çıkarak karısıyla birleşmesini, böylece bereket getirecek yeni yılın başlamasını konu etmektedir. Şiirleri düzenlerken, bazı yerleri kısaltmak ya da atlamak suretiyle konuya ve Türkçeye uygun hale getirmeye çalıştım. Bu şekliyle aslına uygun olarak daha anlaşılır duruma geldiği kanısındayım. Fazla olmamakla birlikte bazı boşlukları kendi ilavelerimle tamamladım. Ben ne bir edebiyatçı, ne de bir oyun yazarıyım. Amacım bu yolda çalışanlara, binlerce yıl önceye götüreceğim bir kapıyı açmak. Başarabilirsem ne mutlu bana.

Muazzez İlmiye Çiğ
8 Eylül 1995

AŞK TANRIÇASI İNANNA VE KUTSAL EVLENME ÖYKÜSÜNÜN ÖZETİ:

Sümer şairlerine göre *Tanrıça İnanna*, toplumun süsü, Sümer'in neşesidir. *Ay Tanrısı Nanna'nın kızıdır*. Akad'larda *İştär*, Musevilerde *Astarte*, Yunanda *Afrodit*, Roma'da *Venüs* adını taşıyarak yüzyıllar boyu çeşitli toplumların efsanelerinde yaşamıştır. Venüs yıldızını temsil etmektedir.

İnanna'yı Sümerliler yarattı. Kadınlarda izledikleri, görmek istedikleri bütün nitelikleri, onun şahsında toplamışlar, onu yüceltmiş, ona tapmış ve hakkında yığınlarla şiir, hikâye yazarak ölümsüzleştirmişlerdir. O, güzelliğin, şuhluğun, çekiciliğin, şefkatin, hırslın, kavganın, önderliğin, kurnazlığın ve en önemlisi bereketin ve çoğalmanın sembolü olmuştur. Öykülerinde Kabil ile Kain'in tartışmasını, Leyla ile Mecnun'un sevişmesini, çobanların erişilmesi güç aşklarını, kadının fethanlığını, insafsızlığını, erkeğin hayranlığını, umursamazlığını, kardeş sevgisinin en yücesini görüyoruz. İnanna göğe, yere egemendi. Tanrıların en üstünü *Enlil'e* istediğini yaptırmayı, en akıllısı *Enki'yi* aldatmayı başarmıştır. Aşkı ve seksiyile, insanlara, doğaya yenilenme, çoğalma gücü vermiş, adına yapılan tapınaklarda, onun yerine seks görevi yapmak için Sümer'in en saygın kadınları yarışmışlardı. Sümer şairlerine, ozanlarına bitmez, tükenmez bir ilham kaynağı olmuş, onun için yazılan öyküler, çivi yazısıyla Ölmez kilden tabletler üzerine yazılarak zamanımıza kadar ulaşmıştır. Bu hikâyelerden en önemlisi ve yaygın olanı, *İnanna* ile *Çoban Tanrısı Dumuzi'nin*, ülkeye bereket sağlayan evlenmesidir.

Sümer'de Bereket Kültü nasıl ve niçin doğmuştu? Sümer ekonomisi tarım ve hayvancılık üzerine kurulmuştu. Ürünler ne kadar bol olursa halkın zenginliği ve rahatı o kadar çok olacaktı. Ürünlerin bolluğu toprağın ve dolyatağının verimli olmasına bağlıydı. Bu da cinsel istek ve güç ile olabilecekti. Sümerliler cinsel güce "kalbin suyu" demişlerdi. MÖ 3000 yıllarında, Sümer düşünür ve din bilimcileri, Sümer'in önde gelen şehirlerinden Uruk'un baştanrıçası olarak kabul ettikleri sevgi kaynağı, çekici ve fethan İnanna'yı kralları ile evlendirirlerse, onların verimlilik gücünün ülkelerine bolluk ve bereket getireceğini düşünmüşlerdir. Bunun için Sümer kral listesine göre, Uruk'un dördüncü kralı Dumuzi'yi Çoban Tanrısı yaparak Tanrıça İnanna ile evlenmek üzere seçmişlerdir. Bundan sonra Sümer'in şair ve ozanları bu konuyu, bazıları açık saçık olan yüzlerce satırlık şiirlerle anlatarak, çalgılar eşliğinde söyleterek dinlerinin önemli bir töresi haline getirmişlerdir. Kutsal evlenme öyküsü aşağıdaki bölümlerden oluşuyor.

- 1)Tanrıça'nın Dumuzi'yi koca olarak seçmesi.
- 2)Evlenmeleri.
- 3)Tanrıça'nın yeraltına gitmesi.
- 4)Tanrıça'nın yeraltından kurtulup yerine kocasıDumuzi'yi göndermesi.
- 5)Kocasını baştan çıkaran kızın öldürülmesi.
- 6)Dumuzi'nin yeraltından kaçması.

- 7) Dumuzi'nin rüyası.
- 8) Dumuzi'nin tekrar yeraltına götürülmesi.
- 9) Dumuzi'nin kızkardeşi Tanrıça Geştinanna'nın, kardeşi yerine yarım yıl yeraltında kalmayı kabul ederek, Dumuzi'yi yarım yıl için kurtarması.
- 10) Her ilkbaharda yeraltından çıkan Dumuzi ile İnanna'nın birleşmesi.
- 11) Bu birleşmenin, ülkenin kralı ile yüksek düzeyde bir rahibenin evlenmesiyle sembolize edilmesi ve bununla başlayan yeni yıl için kutlama şenlikleri.

Bu evlenmeye ait birbirinden değişik şiirler var. Bunlar ya çeşitli ozanlar tarafından ya da çeşitli çağlarda yaratılan şiirler. Bunlardan birine göre, İnanna ile çiftçi, çoban, balıkçı ve kuş avcısı evlenmek istiyor. İnanna, evlenmeye hazır olunca onları çağırıyor. Çiftçi gelirken henüz biçilmiş arpa, çoban taze süt ve kaymak, avcı çeşitli kuşlar, balıkçı da sazan balığı getiriyor. Tanrıça, bunların içinden Çoban Tanrısı Dumuzi'yi seçiyor.

Başka bir şiire göre, İnanna'nın kardeşi Güneş Tanrısı Utu, kardeşine Dumuzi'yle evlenmesini öneriyor. Tanrıça, önce çiftçi Enkimdu ile evlenmek istiyor, sonradan Dumuzi'yi seçiyor. Dumuzi sevgilisinin kapısında kapının açılmasını beklerken, İnanna, annesi Tanrıça Ningal'e ne yapması gerektiğini soruyor. O da kızına, bu adamın iyi bir koca olabileceğini, giyinip süslenip kapıyı açmasını söylüyor. Tanrıça söyleneni yapıp kapıyı açıyor. Dumuzi kapıda onu ay gibi parlak görünce sarılıp öpüyor ve övgü dolu sözler söylüyor. Tanrıça da kadınlık organını gök teknesine, yeni doğan aya, sürülmemiş tarlaya benzetiyor ve sürülmemiş bu tarlayı kimin süreceğini soruyor. Dumuzi kendisinin süreceğini söylüyor. Bundan sonra düğün hazırlıkları başlıyor.

Bir şiire göre Tanrıça için taze hurma toplanıyor. İnanna, kraliçelik hazinesine sokuluyor. Kendisine yaraşacak çeşitli mücevherler seçiyor. Giyinip süsleniyor. Her tarafına güzel kokular sürüyor. Gözlerini kömürle boyuyor. Diğer taraftan lacivert taşlarla süslü, beyaz çarşafı bir yatak hazırlanıyor. Yatağın etrafına sedir kokuları serpiliyor. İnanna kraliçelik yatağına davet ediliyor. O yatağı açıyor ve sevgilisini, "yatak hazır, yatak seni bekliyor" diyerek yatağa çağırıyor. Dumuzi, bir elini İnanna'nın kalbine koyarak "El ele uyumak tatlıdır, kalp kalbe uyumak daha tatlıdır" diyor. İnanna, Dumuzi'nin kendisine yaptıklarını anlatıyor:

Sevimli eliyle kalçalarını, saçlarını okşuyor. Elini kadınlık organına koyuyor. Kara teknesini kremle doldurarak onu seviyor. Daha sonra İnanna "Birlikte olmaktan zevk duyduk, o benimle neşelendi, benim tatlı sevgilim kalbime yaslanarak dil oyunlarıyla elli defa yaptı" diyor. Büyük bir aşk ve zevkle başlayan bu evlilik ne yazık ki, İnanna'nın yeraltı dünyasına gitmesi ile acı bir duruma dönüşüyor.

Şiir tarzında yazılmış bu uzun öyküde, İnanna, Yeraltı Tanrıçası olan kız kardeşi Ereşkigal'i görmeye gider. Ereşkigal, İnanna'nın yeraltı dünyasına sahip olmak istediğini düşünerek yeraltı kuralına göre onu bir cesede dönüştürür. Diğer taraftan kardeşinin kocası Dumuzi'yi baştan çıkarır diye, yeryüzüne bir kız gönderir.

Tanrıça, veziri Nişubur'un yalvarmasıyla Bilgelik Tanrısı Enki tarafından kurtarırsa da, yerine birini bırakması gerekmektedir. İnanna, yanında cinlerle, yerine birini bulmak üzere şehir şehir dolaşmaya başlar. Gittikleri yerlerdeki Tanrılar, İnanna'nın yeraltında kalmasının üzüntüsüyle çuval elbiseler giymiş, tozlar içine bulanmışlardır. Tanrıça kıyamaz hiçbirini vermeye. Nihayet Uruk şehrine geldiklerinde, kocasını en iyi giysiler içinde, başında tacı ve kucığında bir kızla tahtında kurulmuş olarak gören Tanrıça, birdenbire çok kızarak "Alın götürün bunu!" der. Cinler, Dumuzi'yi yakalar; döverek, hırpalayarak, sürükleyerek yeraltına götürürler. Kızı da Tanrıça öldürtür. Dumuzi, orada Güneş Tanrısı Utu'ya kendisini kurtarması için yakarır. O da Dumuzi'nin elini ayağını yılanı çevirerek kaçmasını sağlar. Fakat, cinler arkasını bırakmazlar. Kardeşinin evine saklanır, orada tanı yakalanacağı zaman kırlara kaçar. Kardeşine onun yerini söylemesi için işkence yaparlarsa da, söylemez. Dumuzi, kırdan uyurken bir rüya görür. Rüyasını, rüya yorumlayıcısı olan kardeşi Tanrıça Geştinanna'ya anlatır. O da büyük bir üzüntüyle onun yine yakalanacağını söyler. Gerçekten de yakalanıp yeraltına götürülür. Yaptığına çok pişman olan, fakat kocasının cezasız kalmasını istemeyen İnanna'nın yardımıyla Geştinanna, Tanrılar meclisinden kardeşi yerine yarım yıl yeraltında kalmayı isteyerek, yarım yıl kardeşinin yeryüzüne çıkmasını sağlar.

Dumuzi, yeryüzüne bahar zamanı çıkararak karısıyla birleşir. İşte bu birleşme sunucu yeryüzünde bütün bitkiler yerden fıskırarak, hayvanlar yavrulayarak, yumurtlayarak çoğalacak, her tarafa bereket gelecek diye düşünmüş Sümer dincileri ve o günü yeni bir yılın başlangıcı olarak kabul etmişler. Bu birleşmeyi, ülkenin kralıyla yüksek düzeydeki bir rahibeyi her yeni yılda büyük şenliklerle evlendirerek sembolize

etmişlerdir.

Törenlerde Tanrıça yerine geçen rahibe, Tanrı yerine geçen kralın birbirlerine söyleyecekleri sevgi, aşk, tutku dolu şiirler yazılmış, bunlar çeşitli çalgılar eşliğinde çalınmış, söylenmiştir.

Bu şiirler, Tevrat üzerinde çalışan bilginleri yüzyıllar boyu büyük bir merakla düşüren bir konunun aydınlığa çıkmasını sağlamıştır. Tevrat'ta "Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı" bölümünde çok sayıda açık saçık aşk şiiri vardır. "Bunlar tarih değil, dinle de ilgili görülüyor, neden bu din kitabında bulunuyor?" sorusu araştırmacıları devamlı düşündürmüştür.

Kilise papazları İsa'yı seven, kiliseyi sevilen, İbraniler ise Yahve'yi seven, İsrail'i sevilen olarak yorumlamışlardır. 19. yüzyılda ise, bunun, Filistin düğünlerinde yapılan törenlerle ilgili olduğu söylenmiştir. Kutsal evlenme şiirleri, özellikle bu yüzyılın ikinci yarısından sonra okunup çözüldükçe, bunların "Süleyman'ın Şarkılar Şarkısı" bölümündeki şiirlere çok benzediği görülmüştür.

Bu bölümün Tevrat'ın en son elden geçişinde bile çıkarılmaması, İsrail'de bereket kültü etkisinin henüz tamamıyla silinmediğini gösteriyor. Öykünün izleri Ugarit, Finike, Kenan ve Yunan efsanelerinde de bulunmaktadır. İsrail'e Mezopotamya'dan doğrudan doğruya ve Suriye yoluyla geçmiştir bu kült.

Kutsal evlenme törenleri İslam dünyasında da iz bırakmıştır. Hıristiyanlar arasında İsa'nın yeryüzüne çıkması, bereket getirmesi inancına dayanan ve yumurtalarla kutlanan, Almanya'da Ostern, İngiltere'de Easter yortusuyla, halkımız arasında Hızır ile İlyas Peygamber'in birleştiği düşünülen Hıdrellez şenlikleri bu kutsal evlenme töreninin bir uzantısı sayılabilir. Takvimimizde yer alan Temmuz ayının adı da Dumuzi'den gelmektedir.

SÜMER'DE KUTSAL EVLENME AŞK TANRIÇASI İNANNA İLE ÇOBAN TANRISI DUMUZİ'NİN EVLİLİK ÖYKÜSÜ 3 PERDELİK OPERA

BİRİNCİ PERDE

Bir Sümer tapınağının içi. ki tarafta renkli mozaiklerle süslenmiş yuvarlak sütunlar, ikisinin arasında, biraz arkada bir niş içinde Tanrıça Inanna'nın heykeli. Önünde bir sunak bulunuyor. Sütunların ön kısmında, bir tarafta Sıımerli kıyafetleri giymiş kadın ve erkeklerden oluşan koro, diğer tarafta arp, lir, flüt ve def çalan çalgıcılar var. Ayrıca birkaç çeşit davul ve davulcu.

Koro şarkısını söylerken, kadın kılığına girmiş, boyunlarına renkli eşarplar bağlamış erkekler, erkek kılığına girmiş kadınlar, başları örtülü ve açık rahibeler, kırmızı giysileri içinde günah çıkaran rahipler, ellerinde iki yüzlü balta, kılıçlar, mızraklar tutan rahipler (ellerindekileri kaldırıp indirirler), çember taşıyan, renkli iplerle ip atlayan kadınlar ve erkekler yavaş yavaş içeri girer. Onlar girerken davul sesleri gittikçe belirginleşir.

Koro:

Gökte görülen o kutsala selam deriz!
Göğün kutsal rahibesine selam deriz!
Göğün yüce hanımı İnanna'ya selam deriz!
Ay Tanrısı'nın ilk kızı İnanna'ya selam deriz!
Göğün kutsal fahişesine selam deriz!
Saygın danışman,
Göğün süsü,
Uyku sona erince
Gün ışığı olursun.

Sümer halkı önünden geçer
Sana selam deriz!

Ayın yedinci gününde,
Ay hilal olunca
Kutsal su ile yıkanıp kraliçelik elbisesini giyinince
Davullar vurulur önünde
Sümer halkı önünden geçer.
Göğün yüce hanımına selam deriz!

Erkek olan kadınlar,
Kadın olan erkekler,
Önünden geçer, sana selam deriz!

Kadın fahişeler,
Erkek fahişeler önünden geçer,
sana selam deriz!

Sümer halkı önünden geçer,
sana selam deriz!

Tanrıça İnanna, başında boynuzlu başlığı, yarı omuzu çıplak uzun bir elbiseyle içeri girer. Herkes olduğu yerde kalır.

İnanna:

Tanrıların baş tacı İnanna'yım ben
Babam bana göğü verdi,
Yeri verdi.
Krallığı verdi bana,
Savaşta koşmayı,
Saldırmayı verdi bana.
Seli, tayfunu verdi bana.
Göğü taç yaptı başıma,
Yeri sandal yaptı ayağıma.
Kutsal elbiseyi giydirdi üstüme,
Kutsal asayı verdi elime
Tanrılar serçe, ben şahinim,
Enlil Baba'nın yaban ineğiyim ben!

Koro:

Ey dağları deviren,
Fırtına kanatlarını kullan!
Sen uçarak gelince,

Ülkeler eğiliyor önünde.

İnanna:

Savaşın önünde durursam,
Ülkenin öncüsüyüm.
Savaşın dışında durursam,
Elde hazır okluğum.
Savaşın ortasında durursam,
Savaşın kalbi,
Savaşçıların koluyum.
Savaşın sonunda,
Korkunç bir tufanım.
Savaşı izlerken askerlere;
İlerle, yaklaş, derim düşmana.

Koro:

Yer Tanrılarının mağrur kraliçesi,
Gök Tanrılarının baş tacı,
Göğü titretir, yeri titretirsin.
Yükseklerde çakar,
Yere ateş atarsın.
Güney rüzgârı gibi sağırlatıcı emrin
Islık çalarak dağlara yayılır,
Uğuldayan fırtınan ile
Boşaltırsın ülkeye yağmuru.
Fırtına gibi saldırır,
Kasırga gibi kudurursun.

Sahneye İnanna'nın erkek kardeşi Güneş Tanrısı Utu girer ve gayet müşfik bir sesle:

Utu:

Sevgili kardeşim İnanna!
Senin için keten yetiştirdim.

İnanna:

Kardeşim, o keteni kim eğirecek?

Utu:

Onu eğrilmiş olarak getireceğim.

İnanna:

Sonra kim dokuyacak onu bana?

Utu:

Kardeşim, onu dokunmuş,
Gelin çarşafı olarak getireceğim sana!

İnanna:

O çarşafta kim yatacak benimle?

Utu:

Güveyin yatacak seninle,
Kutsal tahta yaraşan yatacak seninle,
Dumuzi, çoban yatacak seninle.

İnanna:

Hayır kardeşim!
Kalbimin adamı çapa ile çalışandır.
Çiftçi Enkimdu, odur kalbimin adamı!
Ambarıma tahıl dolduran,
Tahılı yüksek yığan,
Çiftçidir kalbimin adamı!

Utu:

Kardeşim çobanla evlen!
Neden istemiyorsun?
Kaymağa sütü iyidir,
İnanna evlen Dumuzi ile!
Bereketin akik gerdanlığı ile süslenen sen
Neden isteksizsin?

İnanna:

Çobanla evlenmeyeceğim, asla!
Yünü kaba giysileri kabadır onun.
Çiftçi masam için tahıl,
Giysilerim için keten yetiştirir.

Sahneye Tanrı Dumuzi girer. Başında boynuzlu Tanrı başlığı vardır ve Tanrı giysileri içindedir.

Dumuzi:

Niçin çiftçiyi istiyorsun?
O sana siyah un verirse,
Ben sana siyah yün veririm,
O sana beyaz un verirse,
Ben sana beyaz yün veririm.
O sana bira verirse,
Ben sana tatlı süt veririm.
Çiğçinin benden fazla,
Sorarım sana benden neyi fazla?

İnanna:

Haydi sende!
Annem Ningal olmasaydı,
Sokaklarda sürtecektin.
Büyükannem Ninkugua olmasaydı,
Kırlarda sürtecektin.
Babam Ay Tanrısı Nanna olmasaydı,
Kardeşim Utu olmasaydı,
Tepende bir çatı bile olmayacaktı.

Dumuzi:

İnanna! Kavga etme benimle!
Babam senin baban kadar iyidir.
Annem senin annen kadar iyidir.
Kardeşim senin kardeşin kadar iyidir.
Ne söylersen söyle,
Aşkımı inkâr etme.
Sarayın kraliçesi Gel evlenelim seninle!

Koro:

Konuştukları sözler,
Sevgi sözleri oldu.
Başlayan kavga barışla son buldu.

Sahne değişir. Dumuzi, kız kardeşi, rüya yorumlayıcı Tanrıça Geştinanna ile beraberdir.

Geştinanna:

Ben dolaşırken, dolaşırken ben,
Evin yanında dolaşırken ben,
Sevgili İnanna gördü beni.
Bana ne söyledi o!
Ey kardeşim, bana ne söyledi o?

Benim sevdiğim adamla, seninle konuşmuş.
Artık hoşlanıyormuş senden.
Ey kardeşim!
Evine götürdü beni
Durmadan gevezelik ettik onunla.
Kalbini dökerek açındırdı beni.
Onu teselli etmeye çalışırken
Tir tir titriyordu heyecandan.

Bunu duyan Dumuzi büyük bir sevinç içinde:

Dumuzi:
Gideyim, ey kardeşim gideyim,
Sevgili kardeşim gideyim ona,
İçimi bol bol dökeyim ona.

Sahne değişir. Inanna ile annesi Tanrıça Ningal beraberdir.

Inanna:
Anneciğim, çoban Dumuzi aşık olmuş bana.
Gönlüm çiftçide dedim,
Aşağıladım, kızdım ona.
Yine de "gel evlenelim" dedi.
Ondan hoşlanmaya başladım,
Sen ne dersin buna?

Ningal:
Oluşumuzu, koyunu, kuzusu,
Sütü, peyniri ile besleyen
Seni bu kadar seven,
Sana tapan bu adamı reddetme!
Kızım, bu genç adam baban gibi olacak,
Bu genç adam annen gibi olacak,
Her derdini seninle paylaşacak.

O sırada kapı çalınır, dışarıdan:

Dumuzi:
Aç kapıyı sevgilim
Aç kapıyı bana,
Ben Dumuzi, geleceğim yanına.

Ningal:
Git çabuk, giyin süslen, Tak takıştır, kapıyı aç ona.

Annesi ile Inanna dışarı çıkarlar.

Koro:
Ey şarkıcı! Fırtınadan sesli davul ile
Tatlı sesli lir ile
İnsanın ruhunu okşayan arp ile,
Kalbi neşelendiren şarkıları söyleyelim!
Şimdi kapıyı açacak Inanna
Ay ışığı gibi görünecek Dumuzi'ye.

Biraz, sonra Inanna, beyaz elbiseler giymiş, boynuna lacivert taşlı gerdanlığını takmış, saçının buklelerini alnına, yanaklarına dökmüş olarak içeri girer ve kapıyı Dumuzi'ye açar. Kapı açılır açılmaz Dumuzi hemen Inanna'ya sarılır, büyük bir sevgiyle öper.

Dumuzi:
Sevgilim, seni kölelik için istemiyorum.

Masan bolluk masası olacak.
Ey benim gelinim!
Bana elbise dokumayacaksın.
Ey İnanna, ip eğirmeyeceksin.
Evin bolluk içinde olacak.
Sen ekmek yapmayacaksın.
Sofran bollukla dolacak,
Sevgimle neşe bulacak,
Sevgimle mutlu olacaksın!

İnanna bın sözlerden çok mutlu olur. Kendisinin de Dumuzi'ye vereceklerini ve hakkında düşündüklerini sıralar.

İnanna:

Sana söyleyeceklerim
Şarkılar içinde dokunsun.
Sana söyleyeceklerim
Kulaktan kulağa aksın,
Yaslıdan gence geçsin:
Savaşta öncünüm, kavgada yardımcın,
Mecliste koruyucun, yolda hayatın.
Kutsal evin seçilmiş çobanı, seni kral yaptım.
Başına konacak taca uygunsun,
Krallık elbisesine uygunsun.
Asayı ve silahı taşımaya uygunsun.
Kutsal göğsümde uyumaya uygunsun.
Ey Dumuzi! Sen gerçekten benim aşkımsın!

Dumuzi:

Ey Tanrım!
Sakinin içkisi tatlı
İçkisi gibi kendisi tatlı,
Kendisi gibi dudakları tatlı.

İnanna:

Kim benim tarlamı süreceksin?
Kim benim nemli toprağımı süreceksin?

Dumuzi:

Ey yüce hanımım!
Ey benim şahane İnanna'm!
Ey benim kutsal mücevherim!
Ben süreceğim senin tarlanı,
Kral Dumuzi süreceksin tarlanı,
Ben süreceğim nemli toprağımı.

İnanna:

Sür tarlamı bal adam!
Beni tatlılandıran bal adamım.
Beyim, Tanrıların bal adamı,
Elleri bal, ayakları bal,
Beni hep ballandıran adam.

Bu arada ilk sahnedeki kalabalık halk içeriye girmeye başlar.

Koro:

Dumuzi sevgilisini kucakladı,
Gün ışığı sevgilisini kucakladı.
Saray bayramda, kral sevinçte,
Düğün var, tören var ülkede.
Kalbi neşelendiren şarkılar söyleyelim!

Ey İnanna! Sen halkın süsü,
Sümer'in neşesisin.
Kutsal fahişe, gök ve yerde selamlanan,
İnanna! Ayın ilk kızı, gecenin hanımı,
Sana övgü şarkıları söylüyoruz.

İnanna:

Gözlerimi halkıma çevirdim,
Dumuzi'yi ülkenin kralı yaptım.
Dumuzi, Enlil'in sevdiği
Annem ona gönül bağladı,
Babam onu yüceltti,
Çalgılar onun için çalınsın,
Ben onun için ağzımdan şarap akıtayım,
Böylece kalbi neşelensin ve sevensin!

Koro:

Fırtınadan sesli davul ile,
Sarayın süsü, tatlı sesli lir ile,
İnsanın ruhunu okşayan arp ile,
Ey şarkıcı! Kalpleri neşelendiren şarkıyı söyleyelim!
Saray sevinçli, halk neşeli,
Ey Dumuzi! Günlerin bereketli, tahtın uzun olsun!

Sahne değişir. Yine tapınağın salonu görünür. Telaşlı gidip gelmeler olur. Tahtadan bir karyola kurulmaya başlanır. Üzerine beyaz çarşaf lar örtülür. Etrafa bir şeyler serpiştirilir. Tütsüler yakılır. Bu arada koro devam eder:

Koro:

Halk yatağı düzenlemekte
Etrafına tütsüler serpmekte.
Yatağa gelin çarşafı seriliyor,
Kalbi neşelendiren gelin çarşafı,
Vücudu tatlılandıran gelin çarşafı,
İnanna ve Dumuzi için gelin çarşafı.
Yatak hazırlanır, halk yavaş yavaş çekilir.

Koro:

İnanna Dumuzi'yi yatağa çağırıyor,
Kalbi neşelendiren yatağa,
Krallık yatağına,
Kraliçelik yatağına!

İnanna:

Güvey kalbimin sevgilisi,
senin neşen hoştur bal tatlısı.
Arslan kalbimin sevgilisi,
senin neşen hoştur bal tatlısı.
Beni büyüledin, karşında titriyorum, güveyim yatak hazır.
Haydi gel yatağa! El ele uyumak iyidir.
Kalp kalbe uyumak daha tatlıdır.

Dumuzi:

Yanımda bulunman yaşam,
birlikte olman bolluk.
Seninle yatmam ise en büyük mutluluk.

Gülerek İnanna'yı kucaklayıp yatağa götürürken perde kapanır.

İKİNCİ PERDE

Yine tapınak salonu.

Koro:

Kraliçemiz yeraltına gidiyor.
İnanna yeri bırakıp,
Göğü bırakıp,
Yeraltına gidiyor.
Uruk Tapınağı'nı,
Nippur Tapınağı'nı bırakıp,
Yeraltına gidiyor.

*İnanna, başına tacını koymuş, siyah buklelerini alnına, yanaklarına düşürmüştü.
Boynunda lâpis lâzuli gerdanlık göğsüne kadar inmiş iki sıra boncuk. Göğsünde "Adam
gel gel" adlı bir plaka, kolunda kalın bir altın halka. Elinde lâpis lâzuli amblem olarak
veziri (hanım) Ninşubur ile içeri girerler.*

İnanna, Ninşubur'a:

Benim dayanağım,
Benim sadık vezirim!
Ben yeraltına iniyorum.
Eğer dönmezsem,
Dilenci gibi giyin.
Yıkıntılarda asla!

Tanrılara yalvar!
Beni kurtarsınlar.
Git, söylediklerimi unutma!

Sahne değişir. İnanna yeraltı kapısı önünde emreden bir sesle:

İnanna:

Kapıcı kapıyı aç!
Neti kapıyı aç!
İçeri gireceğim.

Kapıcı Neti:

Kimsin sen?

İnanna:

Ben İnanna.
Göğün kraliçesi.

Neti:

Göğün kraliçesi İnanna isen
Neden bu dönülmez ülkeye geldin?

İnanna:

Kız kardeşimi
Görmek için geldim.

Neti:

Bekle!
Kraliçeme sorayım.

Sahne: Yeraltı Tanrıçası Ereşkigal tahtında oturmaktadır. Neti içeri girer.

Neti:

Kraliçem,
Gök kadar uzun,
Yer kadar geniş,
Kale duvarı gibi sağlam,

Bir kız geldi

(Veya:
Kraliçem
Gök ve yerin kraliçesi
İnanna imiş gelen
Kapıda bekliyor.)

Tanrıça bunu duyunca, çok kızmış olarak, kalçalarına vurup dudaklarını ısırır.

Ereşkigal:
Kapıcı Neti!
Dinle beni!
İnanna'yı kapılardan,
İçeri sokarken,
Üstündekileri çıkar.
Göğün kutsal rahibesi,
Bel bükerek gelsin önüme.

Sahne: 7 kapı görünecek. Neti ilk kapıyı açar.

Neti:
Gir içeri İnanna.

İlk kapıdan girince kapıcı başındaki tacı alır.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

İkinci kapıdan girince gerdanlığını çıkarır kapıcı.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

Üçüncü kapıdan geçerken iki dizi boncuk çıkarılır boynundan.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

Dördüncü kapıdan geçerken göğsündeki plaka alınır.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

Beşinci kapıdan geçerken kolundan altın halka alınır.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

Altıncı kapıdan geçerken elindeki amblem alınır.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

Yedinci kapıdan geçerken üzerindeki elbise çıkarılır.

İnanna:
Ne oluyor?

Neti:
Sakin ol İnanna!
Yeraltının kuralı bu.

İnanna, yedinci kapıdan çıplak ve eğilmiş bir durumda taht odasına girer. Ereşkigal tahttan ayağa kalkar, İnanna tahta doğru yürür. Ereşkigal İnanna'ya büyük bir kızgınlıkla bakar ve suçlar bir tonla:

Ereşkigal:
Neden geldin buraya?
Gökle yere sahipsin. Yetmiyor mu bu sana?

İnanna:
Kocan ölmüş,
Başsağlığı dilemekti amacım.

Ereşkigal:
Olamaz!
Yeraltına göz diktin,
Bırakmam onu sana.
Buranın kuralına uyacak,
Çıkamayacaksın yukarıya.

diye çok kızgın olarak Tanrıça'ya bakar ve İnanna cansız olarak yere düşer.

Ereşkigal:
Nintu'yu getirin bana!

Birisi dışarı koşar, genç bir kızı getirir.

Ereşkigal:
Bak kız giyin kuşan,
Sür sürüştür,
Git hemen yeryüzüne Dumuzi'yi bul!
Ona candan arkadaş ol!
Baştan çıkar onu!
Karısını arattırma!
Göreyim seni!

Kız, dışarı çıkar. Sahne değişir. İnanna'nın veziri Nişubur üzerine bir çuval giymiş yeraltı kapısı önünde dövünerek, yüzünü gözünü yolarak;

Nişubur:

Üç gün üç gece geçti.
Gelmedi Tanrıçam.
Gidip Tanrılara başvurayım,
Kurtarsınlar onu diye,
Gözyaşı döküp yalvarayım.

Sahne değişir. Bilgelik Tanrısı Enki tahtında oturmaktadır. Nişubur, Enki'nin önüne kendini atar ve elleriyle yalvarır bir durumda:

Nişubur:

Ey Enki Baba!
Kızını yeraltında bırakma! Parlak gümüşünü,
Tozlar içine gömdürtme!
Değerli Lâpis Lâzulini,
Taşçılara kırdırma!
Göz alıcı şimşirini,
Odunculara kestirtme!
Göğün kutsal rahibesini,
Yeraltında bırakma!

Enki:

Ne oldu?
Kızıma ne oldu?
İnanna!
Bütün ülkelerin kraliçesi,
Göğün kutsal fahişesi,
İnanna'ya ne oldu?
Gelsin yaratıklarım,
Kurtarsınlar onu hemen.

İçeriye acayip kılıklı kimseler girer. Enki, yanından küçük bir su kâsesiyle bir yiyecek verir onlara.

Enki:

Gidin yeraltına hemen.
Sinek gibi geçin kapılardan.
Yeraltı kraliçesinin odasına girin.
O ne söylerse,
Siz de onu söyleyin.
Size karşılık ne vereyim derse,
İnanna'yı isteyin.

Sahne değişir. Yaratıklar yeraltında Tanrıçanın odasındadırlar. Tanrıça Ereşkigul çıplak olarak arkaüstü yatmaktadır. Onlar içeri girdiği zaman acıyla:

Ereşkigal:

Ah ah benim içim!

Yaratıklar:

Ah ah senin için!

Ereşkigal:

Oh oh benim dışım!

Yaratıklar:

Oh oh senin dışın!

Ereşkigal:
Ah ah benim belim!

Yaratıklar:
Ah ah senin belin!

Ereşkigal:
Oh oh benim arkam!

Yaratıklar:
Oh oh senin arkan!

Ereşkigal:
Ah ah benim kalbim!

Yaratıklar:
Ah ah senin kalbin!

Ereşkigal:
Oh oh benim ciğerim!

Yaratıklar:
Oh oh senin ciğerin!

Tanrıça yerinden doğrulup onlara bakar ve:

Ereşkigal:
Benimle inleyen siz kimsiniz?
(Eğer) Tanrı iseniz kutsayayım,
(Eğer) Ölümlü iseniz hediye vereyim,
Ne isterseniz söyleyin bana.

Yardımcı:
Biz şu cesedi istiyoruz.

Ereşkigal:
O İnanna'nın cesedi.

Yardımcı:
Biz onu istiyoruz.

Tanrıça, cesedi almalarını işaret eder. Onlar cesedin üzerine ellerindeki serperler, Tanrıça canlanır. Gitmek üzere bir hareket yapar. O sırada sahneye yedi yeraltı cini girer. Önde olan kılıç, arkadaki bir gürz taşımaktadır.

Cinler:
Yeraltından kimse çıkamaz.
İnanna çıkmak isterse,
Yerine birini bırakmalı.
Biz yemeyiz içmeyiz,
Hediye istemeyiz,
Çiftleşmeden zevk almayız,
Çocukları öpmeyiz

diyerek, İnanna ile birlikte yürürler. Sahne değişir. Bir saray kapısı önüne gelmişlerdir. Nişşıbır, kapı önünde onları beklemektedir. Tanrıça'yı görünce önüne kendisini sevinçle atar.

Cinler:
İnanna bunu götüreceğiz.

İnanna:

Hayır olamaz.
O benim desteğim,
Önerilerde bulunan vezirim
Yanımda çarpışan silahçım.

Cinler:

Yürü İnanna, Umma'ya gidelim.

Sahne değişir. Sahnede Tanrı Şara, çuval elbise giymiş olarak İnanna'yı görünce önüne kendisini atar.

Cinler, onu yakalamak için saldırır.

Cinler:

İnanna, bunu götüreceğiz!

İnanna:

Hayır, Şara olamaz!
Bana ilahiler söyleyen oğlumdur o!
Asla Şara'yı veremem yerime!

Cinler:

Yürü öyleyse Uruk'a gidelim!

Yürürler. Sahne değişir. İnannanın kocası Dumuzi parlak giysiler içinde, başında tacı, şahane bir tahtta, Yeraltı Tanrıçası Ereşkigal'in gönderdiği kız kucağında oturmaktadır. İnanna'yı görünce biraz şaşırır, ama yine de pek istifini bozmaz, İnanna, kocasının kendi yokluğundan üzüleceği yerde, üstelik bir kızla gönlünü eğlendirdiğini görünce çılgına döner.

Cinlere. İnanna:

Kızı bana bırakın, Alın götürün şunu!

diye kocasını gösterir. Cinler Dumuzi'yi itip kakıştıra, kimisi de vurarak yerde sürüklemeye başlarlar. Bir taraftan da;

Cinler:

Biz yemeyiz içmeyiz,
Karı çocuk bilmeyiz
Hediye istemeyiz,
Gökle yerde dolaşır,
Kimseye acımayız.

derler. Kız da derin bir acı ve korkuyla kendisini İnanna'nın ayaklarına atar. İnanna, kıza büyük bir nefret ve kızgınlıkla bakarak;

İnanna:

Sen,suçun kaynağı sen!
Yapılmayacağı yapan
Günahın kaynağı sen!
Kutsal kucakta oturan
Kutsal yatağa yatan
Yüz karası sen!
Biliyor musun seni ne korkunç bir son bekliyor?

Nintu:

Tanrıçam ne olur kıyma bana,
Benim hiç suçum yok bunda,
Kız kardeşindir bana bunu yaptıran,

Yalvarıyorum sana.
Göğün yerin hâkimesi,
İnsanların baş tacı,
Tanrıların yücesi,
Sevgili Tanrıçam kıyma bana.

İnanna:
Asla affedemem bu suçu!
Dinleyicilere dönerek:

İnanna:
Olacak şey mi bu?
O kadar sevdiğim kocamı nasıl da baştan çıkarmış?
Bu kız gündüz kocamla gezmiş
Gece de yatağına girmiş

Buna yürek dayanır mı?
Ben ki, yeri göğü titreten,
Düşmanları yok eden İnanna'yım
Bana karşı nasıl böyle bir suç islenir!
Bu büyük suç cezasız kalabilir mi?

Kız, bu arada yerde acıyla kıvrınmakta, ellerini İnanna'ya doğru kaldırarak yakarır durumdadır.

İnanna:
Gelsin bekçiler sopalarıyla,
Öldürsünler bunu!
Gelsin çömlekçiler çömlekleriyle,
Öldürsünler bunu!
Gelsin ağıtçılar gümbürtülü çalgılarıyla,
Öldürsünler bunu!

diye bağırırken, ellerinde sopalar, güzler, çömleklerle insanlar içeri girerek kızın üzerine saldırırlar. O arada ağıtçılar, davullarla ve def/erle (giimbiirtülü çalgılarla) onların etrafında dönerek kızı sürükleyip çıkarken perde kapanır.

ÜÇÜNCÜ PERDE

Dumuzi, loş bir yerde bir ağ içindedir. Güneş Tanrısı Utu'ya kendisini kurtarması için yakarmaktadır.

Dumuzi:
Ey Ulu! Kurtar beni!
Kardeşinin kocası benim!
Annene süt getiren benim!
Kutsal kucakta yaşayan,
Kutsal dudakları open, benim!
Utu! Sen merhametli ve hak tanırsın.
Ellerimi yılanı çevir, ayaklarımı yılanı çevir,
Kurtar beni buradan!

Dumuzi, elleri ve ayakları yılan gibi görüntüde, sürünerek bulunduğu yerden kaçır. Sahne değişir. Dumuzi kırlık bir yerde yatmaktadır.

Koro:
Tanrı Utu, onun gözyaşlarını kabul etti.
Merhametli bir insan gibi acıdı Dumuzi'ye.
Ellerini yılanı döndürdü,
Ayaklarını yılanı döndürdü.
Kaçtı onu cinlerden.

Dumuzi, yavaş yavaş doğrulur, gözlerini ovuşturarak dehşetle etrafına bakınır.

Dumuzi:

Bir rüya, bir rüya,
Bir rüya gördüm korkunç!
Gel benim kardeşim,
Kelimelerin anlamını bilen,
Rüyaları yorumlayan.
Bilgin kadın gel, gel bana!
Sana rüyamı söylemeliyim.

O sırada içeriye kız kardeşi, rüya yorumlayıcı Tanrıça Geştinanna gelir. Dumuzi, onu görünce büyük bir heyecanla kalkıp kardeşine sarılır.

Dumuzi:

Sevgili küçüğüm,
Rüyamı dinle.
Etrafım sazlıktı.
Tek bir kamış,
Titriyordu benim için.
Yan yana duran,
İki kamıştan,
Önce biri, sonra diğeri,
Köklerinden söküldü.
Yayığımın dibi çıktı.
Su kabı yerinden düştü.
Çoban sopam kayboldu.
Senin keçinin sakalı toza sürünüyordu.
Senin koyunun toprağı eşiyordu.

Koro:

Yayık sessiz, sütü yok,
Çanak kırılmış,
Dumuzi yok,
Rüzgâr süpürmüş, ağıl yok.

Geştinanna:

Ama kardeşim,
Söyleme bu rüyayı!
Etrafında büyüyen sazlar,
Seni yakalayacak cinler.
Tek duran kamış,
Sana üzülecek annen.
Koparılan kamışlar,
Birimiz önce, birimiz,
Sonra götürüleceğiz.
Yayığının dibi çıkması.
Cinler yakalayacak seni.
Su kabının düşmesi,
Annenin kucağından düşeceksin.
Değneğin kaybolması,
Cinler her şeyini silip süpürecek.
Benim keçimin sakalının toza sürülmesi,
Saçlarım senin için havaya kalkacak.
Koyunumun yeri tırmalaması,
Ah Dilimizi!.. Senin için yüzümü yolacağım.

Bu arada cinlerin sahneve doğru geldikleri görülür. Dumuzi, çalılıklar arasına kaçar.

Dumuzi:

Kaç kardeşim kaç!
Cinler geliyor kaç!
Hemen kaç!
Ben saklanıyorum otlar arasına
Ne olur yerimi söyleme onlara!

Geştinanna:

Eğer onlara yerini söylersen,
köpeğin yesin beni.
Soylu köpek, kralın köpeği yesin beni!

Bu arada sahne değişir. Köy odası şeklinde bir mekân olur. Bunun duvarında raflar, raflar üzerinde çanak çömlek vardır. Yerde testiler, bakraçlar ve bir yayık bulunmaktadır. Kapıdan altı cin içeri girer. (Bunlardan ikisi Akşak'tan, ikisi Nippur'dan, ikisi Uruk şehirlerindedir.) Onlar etrafı aramaya başlarlar. Bir taraftan raflardan çanakları yere atarlar, bir taraftan da yerdeki eşyaları tekmelerler. Bunları yaparken de şunları söylerler:

Cinler:

Biz ne yemek biliriz,
Ne içmek biliriz.
Elimize geçeni kırar dökeriz.
Karı, çocuk bilmeyiz,
Çiftleşmekten zevk almayız.
Yeraltından kaçanı,
Nerede olsa buluruz.

Orada Dumuzi'yi bulamazlar. Sahne değişir ve Dumuzi ile kız kardeşinin konuştuğu yer görünür.

Cinler oraya gelir ve etrafı araştırmaya başlarlar. Bir köşede Dumuzi'nin kız kardeşi Geştinanna gizlenmeye çalışmaktadır.

Koro:

Cinler ne yemek bilir, ne içmek,
Ne saçılan otu yerler, ne dökülen suyu içerler.
Eşlerine sarılmaz, tatlı çocuğu öpmezler.
Acı sarmısağı tatmazlar,
Ne balık, ne pırasa yerler.
Pis suları içerler.

Cinler:

Ana, baba bilmeyiz, kan, çocuk bilmeyiz,
Gökte, yerde dolaşır, kimseye acımayız

diyerek kaçmaya çalışan Geştinanna'yı yakalarlar. Acı çığlıklar atan Tanrıçayı tartaklarken;

Cinler:

Kardeşin, nerede?

Geştinanna:

Söleyemem.

Cinler:

Onun yerini söylersen, sana nehrin suyunu vereceğiz.

Geştinanna:

İstemem.

Cinler:

Tarlanın ürününü vereceğiz sana.

Geştinanna:
Hayır, istemem.

Cinler:
Sana her istediğini vereceğiz.

Geştinanna:
Ne verirsiniz verin, istemem.

Hepsi kızın üzerine çullanıp sıkıştırmaya başlarlar. Bir ara kız onları yarararak kaçmayı başarır.

Cinler:
Dünya yaratılalıberi kardeşinin yerini söyleyen bir kız kardeş görülmüş müdür?

diyerek sahnede Dumuzi'yi aramaya başlarlar ve onu otlar arasında bularak üzerine ağ atarlar, bir taraftan da deynek, sopa ve elleriyle vurarak yanaklarını yolarlar.

Cinler:
Kalk Dumuzi! İnanna'nın kocası
Sirtur'un oğlu, Geştinanna'nın kardeşi!
Kuzuların yakalandı, keçilerin yakalandı.
Asan, sopan yakıldı,
Yayığın kırıldı, süt kabın yere atıldı.
Ağılını rüzgâr aldı.
Kutsal tacı at, elbiseni çıkart!
Bizimle çıplak geleceksin!

Dumuzi, biraz doğrularak boynundaki bir flüt eşliğinde şunları söyler:

Dumuzi:
Ey kır! Kalbim gözyaşlarımla doldu,
Bir ağıt yap benim için,
Ey bataklık, bir ağıt yap benim için,
Ey yengeç, nehirde bir ağıt yap benim için,
Ey kurbağa, bir ağıt yap benim için!
Ben ölünce anneme bakan olmayacak.
Annemin istediğini getiren olmayacak.
Eğer annem öldüğüm günü bilmezse,
Siz kırlar, beni doğuran anneme bildirin!
Kız kardeşim, benim küçüğüm gibi ağlayın benim için.

Bu sözlerden sonra Dumuzi, yerde cansız yatar. Cinler, onu sürükleyerek götürürler.

Koro:
Cinler, Dumuzi'yi yakaladı.
Sardılar her yanını.
Yayı sessiz, sütü yok.
Çanak kırıldı, Dumuzi yok.
Rüzgâr süpürdü, ağılı yok.

Sahne değişir. Yine tapınağın içi. Sahnede yalnız koro vardır.

Koro:
İnanna acı çekiyor,
Kocasını gitti elinden.
Vah kocasına! Vah genç sevgiliye!
Vah evine! Vah kentine!
Dumuzi Uruk'tan alındı

O Eridu'da yıkanamayacak,
Kutsal yerde sabunlanamayacak
Inanna'nın annesine kendi annesi gibi davranamayacak.
Dumuzi için yas tutanların acısı çok
O kılıç çekemeyecek,
Gençlerle yaşamayacak.

Inanna sahneye gelir. Yaptığına pişman, çok üzüntülüdür.

Inanna:

Gitti kocam, tatlı kocam,
Gitti aşkım, tatlı aşkım
Sevgilim götürüldü şehirden
Onu kefenine saramadan
Güveyim alındı elimden
Dumuzi yaşamıyor artık.

Derelere tepelere sordum,
Nerede kocam? Nerede kavalı?
Onu rüzgâr çalıyor şimdi.
Nerede tatlı şarkısı?
Rüzgâr söylüyor şimdi.

Sahneye Dumuzi'nin annesi Sirtur girer.

Sirtur:

Kalbim kaval gibi inliyor oğlum.
Kırlarda dolaşan oğlum,
Yakalandı cinlere
Kuzumu yitirdim.
Oğlağımı yitirdim.
Kalbim kaval gibi inliyor.
Ey hain kırlar!
Koşup gezdiği yerlerde,
Oğlum cansız yatıyor.
Kalbim inleyen kaval gibi çalıyor.
Onu bulmalı, görmeliyim, yavrusunu.

Koro:

Evde acı var!
Evde inilti var!
Yayık sessiz, sütü yok.
Çanak kırıldı Dumuzi yok.
Rüzgâr süpürdü ağılı yok.

Sahneye Geştinanna girer.

Geştinanna:

Ey benim kardeşim!
Kimdir senin kız kardeşin?
Benim!..
Senin için kararın gün,
Benim için de kararır.
Senin için ağaran gün,
Benim için de ağarır.
Kardeşimi bulacağım,
Kaderini paylaşacağım.

Inanna:

Kardeşinin evi yok,
Onu cinler aldı.

Seni ona götürürdüm,
Ama yerini bilmiyorum.

O sırada sahneye sinek kıyafetinde biri girer ve etrafında dönerek İnanna'ya:

Sinek:
Dumuzi'nin yerini söylersen,
Bana ne verirsin?

İnanna:
Eğer onun yerini söylersen
Birahaneye koyacağım seni,
Bilge kişiler arasına sokacağım seni.
Ozan şarkıları içinde yaşatacağım seni.

Sinek:
Gözlerini kaldır,
Kırlara bak.
Dumuzi'yi orada bulacaksın.

İnanna, Geştinanna ve annesiyle o tarafa doğru yürürken sahne değişir. Dumuzi, bir köşeye büzülmüş ağlamaktadır. Onları görünce heyecanla fırlar, ikisinin ellerini yakalar.

İnanna:
Artık üzülme o kadar,
Kız kardeşin yalvardı Tanrılara,
Yarım yıl sen gideceksin yeraltına.
O gidince yarım yıl,
Sen özgür olacaksın.
Yine bana kavuşacaksın.

Dumuzi, İnanna, kız kardeşi ve annesi birbirlerine sevinçle sarılırlar. Sahneye bütün figüranlar girer. Hep birden çalgılar eşliğinde ve büyük bir coşkuyla şarkı söylenir:

Fırtınadan sesli davul ile,
Tatlı sesli lir ile
Ruhu okşayan arp ile
Kalbi neşelendiren şarkıları söyleyelim:
Birleşince Tanrıçamız, Tanrımız
Bereket bolluk gelir ülkeye,
Ağıllar, ambarlar taşar,
Her tarafta şenlik var.
Ey Sümer halkı!
Yeni yıl geldi diye
Çalalım söyleyelim
Oynayalım gülelim.
Dualarla, şarkılarla
Barış ve mutluluk dileyelim.

KAYNAKÇA:

BEND, Alster,
Dumuzi's Dream: Aspects of Oral Poetry in Sumerian Myth, Copenhagen, 1972.
FALKENSTEIN, A. & W. Von Soden,
Sumerische und Ak-kadische Hymnen und Gebete, Stuttgart, 1953.
KRAMER, Samuel Noah,
From the Poetry of Sumer, Creation, Glarification, Adoration, 1979.
KRAMER, Samuel Noah,
History Begins at Sumer (Tarih Sümer'de Başlar), Çeviren Muazzez İlmiye Çığ, Ankara, 1990.

KRAMER, Samuel Noah,

The Sacred Marriage Rite, Aspect of Faith, Myth and Ritual in Ancient Sumer, London, 1969.

KRAMER, Samuel Noah,

The World of Sumer: An An-tobiography, Detroit, 1986.

TEKİN, Gönül,

"Seyfelmuluk ve Bediülcemal Hikâyesi'nde Eski Yakınoğu Kültüründen Kalma Unsurlar Hakkında",

Jouurnal of Turkish Studies, 1985, s.277-300.

THORKILD, Jacobsen,

The Harps That Once: Sumerian Poetry in Translation, New Haven, London, 1987.

THORKILD, Jacobsen,

The Treasures of Darkness: A History of Mesopotamian Religion, New Haven, London, 1969.

WOLKSTEIN, Diane & KRAMER, Samuel Noah,

Inanna, Queen of Heaven and Earth: Her stories and Hymns from Sumer, New York, 1983.

İlimli İslam ve Laiklik

Ülkemizde yeni moda, ılımlı İslam! Bunun açıklaması yapılmıyor, bildiğim kadarıyla. İlimli olmayan İslam nasıl? Önce bunu irdeleyelim. Bunun tam karşılığı olarak İran ve Suudi Arabistan gösterilebilir. Pekiyi, biz ne zaman onlar gibiydik? Cumhuriyet'ten önce, Osmanlı zamanında. Devlet din kurallarına göre işliyor, padişahlık olmasına rağmen Şeyhülislamın, ulemanın sözü önde geliyordu. Bu yüzden matbaa ülkeye 250 yıl sonra girmiş, çağdaş okulların açılması yıllarca gecikmişti. Ailede kadın ev işleri ve çocuk doğurma makinesi olarak kabul ediliyor, onların okuması, iş yapması dışarı yüzü açık çıkması, sokakta bir arada konuşmaları, dükkânlara girmeleri hep yasaklanıyordu. Herkes istese de istemese de dini kuralları uygulamak zorundaydı. Uygulamayanlar cezalandırılıyordu.

Cumhuriyet'ten sonra ne oldu? Laiklik geldi. Ne yazık ki 80 yıl sonra devletin Cumhurbaşkanı olan kişi bile laikliği anlamıyor. Laiklik dinin devlet işlerine, insanların günlük işlerine girmemesi. Herkesin dinini inandığı bildiği gibi yapması, kimsenin bu konuda kimseye karışmaması. İnancın, devlet kurumlarına sokulmaması. Din kıyafeti ile devlet kurumlarında çalışılmaması. En kestirme anlatım bence bu. Tam bir demokrasi. Ülkeye laiklik gelince insanlarda büyük bir rahatlık başlamıştı. Kimse kimsenin korkusu, eleştirisi yüzünden değil, kendi inancı dolayısı ile dininin kurallarını yaptı. Yaptıklarını da başkalarına gösterip ondan yarar sağlama yoluna girmede. Laiklik dinsizlik değil, hakiki dindarlık demektir. Dinimizde

Hıristiyanlıkta olduğu gibi, Allah ile kul arasına kimse giremez. Zaten bu deyim bile laikliği anlatıyor. Herkesin inancı vicdanında. Laiklik çıkınca, onu çıkaranlara yaranmak için hemen dine karşı konuşacak yalakaları susturmak amacıyla onlara 3 yıla kadar hapis cezası kondu kanunda. Böylece dinimiz de koruma altına alınmış oluyordu.

Laiklik çıktıktan bir süre sonra hiç eğitimi olmayan rahmetli annem "Aman kızım, insanlarımız dinini bırakmaya ne de hevesli imiş, sanki onlara Atatürk 'dininizi bırakın' dedi." demişti. Annem bile laikliğin dinsizlik olmadığını anlamıştı. Herkes öyle rahattı ki, isteyen dininin kurallarını yapıyor, onu ne kimseye gösterip öğrenme veya yararlanma aracı olarak kullanıyor, ne de yapmayana karışıyordu. Ramazanda isteyen yiyip içiyor, isteyen orucunu tutuyordu. Oruç tutanlar, tutmayanlara, "Yiyorsunuz!", diye kafa tutmuyordu. Annem, yalnız ramazan değil üç aylarda da oruç tutardı; ama bir gün olsun bize, "Neden karşımda yiyip içiyorsunuz!" dememiştir. Ona göre asıl günah öyle söylemekti. Birlikte çalıştığımız rahmetli arkadaşım Hatice Kızılyay, çalıştığı sürece dini kurallarını yaptı; ama kimseye yaptığını bildirmede ve bir kez olsun bana da "Sen neye yapmıyorsun!" demedi. Üstelik o, çok kısıtlı yaşayarak azıcık maaşından artırdığı üç beş kuruşun zekâtını bile verirdi. Şimdiki dindar geçinenler, milyarları aşan paraları ve kilolarca altınlarının zekâtını vermeye kalksalar, kim bilir ne kadar fakir insanımızın evi olur, karnı doyardı!

Burada bir anımı yazmadan geçemeyeceğim : Refah partisi zamanında Gönen'de Refah Partisi'nin belediye başkanı adayı çok kuvvetli, diyorlardı. Ona karşılık başka partinin adayı seçimi kazanmıştı. O günlerde ben Gönen'de banyolarda idim. Orada satıcı kadınlardan birine: "Ne yaptınız siz, niçin öteki partiyi kazandırdınız." diye sitemli konuşunca, "Bırak Allah aşkına; bugüne kadar bizim dinimize karışan mı vardı, camiler mi kapalı idi, nereden çıktı bunlar!" demez mi! Baş örtülü bir hanımdı. Sarıldım, yanaklarından öptüm. İşte laiklik dindar bir kadınınızın ağzından bugünün Cumhurbaşkanı'ndan çok daha açık anlatılmıştı.

Benim anladığım, memleketimizde laiklikle birlikte ılımlı İslamlaşma başlamıştı. Kimse kimsenin dinine inancına karışmıyor, insanlarımız dinli, dinsiz ayrılmıyordu. Allah herkesin kalbinde idi. Okuyan kızlar asla başlarını örtmeyi düşünmüyorlardı. İşin ilginç yanı daha ne kıyafet kanunu ne laiklik varken 1923, 1924, 1925 yıllarında çıkan okul resimlerinde hiçbir kızın başı örtülü değildi. 1980'lere kadar hiçbir kız da başını örteceğim, demedi. Baş örtme, 1980 yılında kurucu Mecliste Mehmet Yamak adlı birinin, "İmam Hatip kızlarının başları örtülsün." diye bir demec vermesi ile başladı. Ben hemen kendisine, bizde bir rahibe sınıfı olmadığını ve laik devletin okullarına din kıyafeti ile girilemeyeceğini, yazdım. Ne yazık ki, ne eğitimcilerden ne siyasetçilerden ne de aydın geçinenlerden bana katılan olmadı; hatta, Ecevitler ve YÖK bile onaylar gördüler bu durumu. Hepsine kınayarak mektup gönderdim. Ondan cesaret alan Erbakan takımı, liselerde, üniversitelerde çalışkan ve fakir kızları bularak başlarını örtme koşulu ile aylığa bağladılar. Bu çocuklara da o zamanlar "Laik devletin okuluna din kıyafeti ile gelemezsin!" denmedi. Hatta, bazı aydın geçinenlerimiz onu demokrasiye ve hoşgörüyü bağlamaya kalktılar. Sonunda bu örtü bir "baş bohçası" na, alınlarındaki şeritle de rahibe kılıfına döndü. Etekler yerleri süpürecek kadar uzadı. Sonunda bu kıyafet bir parti ve dindarlık simgesi haline girdi. Bu kıyafette olanlar, erkeklerimiz tarafından "namuslu" olarak kabul edilmeye başladı. Kızlar iyi koca bulmak için kapanmaktan çekinmediler. Çünkü onlar dişleri, tırnaklarıyla uğraşıp almamışlardı özgürlüklerini. Köleliğe alışmışlardı. Erkekler vermişti hakları onlara, şimdi geri alıyorlardı. Ne yazık ki, gazeteci kadınlarımız bile kendilerini bekleyen sonuca aldirmeden onları savunmaya kalktı.

Şimdi ülkemiz ılımlı İslam mı oluyor bakalım...

Baş bohçalı hanımlar "dinli", başı açık olanlar "dinsiz" (!) kabul ediliyor. Daha önce böyle bir ayırım yoktu. Lokantalarda bile namaz kılmak için yer aranıyor. Yemek yenecek yerlerin namaza ayrılması için zorlanıyor. Halbuki dinimizde kaza namazı var. Akşam evinde kılırsın namazını. Hayır, herkese göstermek gerek, başarı puanı almak için! Ramazanda lokantalar akşam yemekleri dışında açılmayacak. Okullara mescit isteniyor, küçük çocuklara zorla namaz kıldırılıyor ve anlamadıkları dualar ezberletiliyor. Ne kadın, ne de çocuk hakları var ortada. Allah da artık kalplerden sokağa indiriliyor. Dine sarılan erkekler, mayolu kadın resimlerinden bile etkileniyorlar. Diğer erkeklerin hissi yok mu acaba?

Askerlerimiz, vatanımızı korumak için düşmana karşı şehit oluyorlar. Ninelerimiz bu vatani özgür yapmak için çocuklarını bile feda edip cepheye koştular. Şimdi ise laik devletin en başı Cumhurbaşkanı'nın eşi olan hanım ülkesinin yararı adına, başına bağladığı bir eşarbi çıkarıp eşi gibi çağdaş bir kıyafete giremiyor. Neden, koca korkusu. Çünkü kocası onun başı yoluyla

o mevkie geldiğine inanıyor. Halbuki seçimi kazanmanın; eşlerinin başından çok, oy için verilen paralar ve rüşvetlerle olduğunu hepimiz biliyoruz. Oysaki Kuran'da rüşvet vermek günahdır. Ayrıca Kadınların başlarını örtmesi ne İslam'ın şartı, ne de farzı. Kuran'da örtmeyenlere cehennem, örtenlere de cennet sözü yok. Ama şimdi yine para ile kızların, kadınların başları örttürülüyor. Bunun kimse farkında değil görünüyor. Bu paralar nereden geliyor, soran arayan yok. Erkek baskısı alıp başını gidiyor, zavallı aptal kadınlar para yüzünden kendilerini ve kızlarını yeniden köleliğe sürüklediklerini anlamıyorlar.

Uzun lafın kisası, biz laik devlet olarak tam ılımlı İslam'dık. O zaman da başörtüsü örten kadınlar vardı ama laik devletim kurumlarında okuyan çalışanların aklına örtünmek gelmiyordu. AKP iktidarıyla ülkemizden ılımlı İslam yok edilip koyu İslam getirilmek istenmektedir. Bunun en belirgin örneği de laik devletin en baş idarecileri kendileri en modern şekilde giyindikleri halde eşlerini sözde din! kıyafetinde resmi törenlere sokmaya çalışmaları. Bunu hoş görmeye çalışan gafilere, özellikle kadınlara kızıyor, acıyor, ülkem namına çok çok üzülüyorum.

Haydi hayırlısı...

Muazzez İlmiye Çığ
08.09.2007

Muazzez İlmiye Çığ

Muazzez İlmiye Çığ (born 20 June 1914) is a Turkish archaeologist and Assyriologist who specializes in the study of Sumerian civilization. In 2006, at the age of 92, she received world-wide coverage in international media organs when, upon publication of her 2005 book which described, among other topics, how her research into the history of the headscarf revealed that it did not originate in the Muslim world, but was worn five thousand years ago by Sumerian priestesses who

initiated young men into sex, she and her publisher were charged with "inciting hatred based on religious differences".

Educational credentials

Born in the northwestern city of Bursa, Turkey's fourth-largest, which, at the time, was a major regional administrative center of the Ottoman Empire, Muazzez İlmiye completed her primary studies first in the schools of the city of Çorum and, subsequently, her native city where, by the time of her 17th birthday in 1931, she graduated from its training facility for elementary school teachers. After nearly five years of educating children in another northwestern city, Eskişehir, she began studies in 1936 at Ankara University's Department of Hittitology, founded the previous year by the country's leader, Mustafa Kemal Atatürk. Among her teachers were two of the period's most eminent scholars of Hittite culture and history, Hans Gustav Güterbock and Benno Landsberger, both Hitler-era German-Jewish refugees, who spent World War II as professors in Turkey.

Upon receiving her degree in 1940, she began her career at Istanbul Archaeology Museum's Museum of Ancient Oriental Art as a resident specialist in the field of cuneiform tablets, thousands of which were being stored untranslated and unclassified in the facility's archives. In the intervening years, due to her efforts in the deciphering and publication of the tablets, the Museum became a Middle Eastern languages research center attended by researchers from every part of the world.

Professional career and court case

Married to M. Kemal Çığ, the director of Topkapi Museum, Muazzez İlmiye Çığ is also a prominent advocate for secularism in Turkey, and an honorary member of German Archeology Institute and İstanbul University Institute of Prehistoric Sciences. She has gained renown in her profession for the diligent and systematic investigation evident in her books, scholarly papers and general interest articles published in magazines and newspapers such as Belleten and Bilim ve Ütopya.

In her trial, which began on 1 November 2006, she denied the charges, declaring "I am a woman of science ... I never insulted anyone".[1] The judge dismissed her case at the first trial hearing and her publisher's acquittal followed a trial lasting less than half an hour.[2]

Partial bibliography

* 1993: Zaman Tüneli ile Sümer'e Yolculuk [Time Tunnel and the Journey to Babylon (written as children's educational literature)]

* 1995: Kur'an, İncil ve Tevrat'ın Sümer'deki Kökeni [The Origins of the Koran, the Bible and the Torah in Babylon]

* 1996: Sümerli Ludingirra [Babylonian Ludingirra, a retrospective science-fiction] (İbrahim Peygamber)

* 1997: The Prophet Abram, According to Babylonian Writings and Archeological Findings

* 1998: İnanna'nın Aşkı [The Love of İnannma, the Belief and the Holy Marriage in Babylon]

* 2000: Hititler ve Hattuşa [The Hittites and Hattuşa, as Written by Ishtar] Ortadoğu Uygarlık Mirası

* 2002: Civilization Heritage in the Middle East

* Works include numerous translations from English

Notes

1. Fraser, Suzan (2006). "Author, 92, Cleared of Islam Insult" The Standard. Retrieved November 2, 2006.
2. "Turkey court clears archaeologist". BBC News (1 November 2006)

Turkiston Kutubxonasi
Turkistan Library
Туркестанская Библиотека

<http://www.turklib.ru>
<http://www.turklib.uz>
<http://www.turklib.com>

MS 2426
Royal inscription of Gishakidu of Umma.
Sumer, ca. 2385 BC